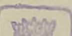
КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЛЬВІВ СІЧЕНЬ 1931

Należytość pocztową opłacono ryczałtem. Почтове оплачено гуртом.

ЗМІСТ:

SOMNAIRE:

CONTENTS

INHALT:

Кооперативна Республіка
економ.-суспільний місячник. – рік видання IV

№ 1

„CO-OPERATIVE REPUBLIC"
UKRAINIAN MONTHLY REVIEW, Lwiw – Poland
„LA REPUBLIQUE COOPÉRATIVE"
REVUE MENS. OUKRAÏNIENNE, Lwiw – Pologne
„DIE GENOSSENSCHAFTSREPUBLIK"
UKRAINISCHE MONATSSCHRIFT, Lwiw – Polen.

Біда навчила — біда ще навчить.

На іншому місці цього числа нашого журналу прочитають читачі звідомлення про краєву нараду Повітових Союзів, що радила через 2 дні, а саме 6. і 7. грудня над сучасним положенням Центросоюза і його підбудови.*) З постанов сеї, як показується, цікавої конференції позволимо собі видвигнути на перше місце слідуючі:

Анкета 1. „важає, що повільний перехід від малих до великих союзів є вказаний і доцільний;

2. „рішає перевести рішучу протиборгову акцію в низових кооперативах, зменшити розборгування союзів, переходячи чимраз більше на готівкові торги з кооперативами;

3. „підкреслює вагу швидкої розбудови райфайзенок;

4. „вважає потрібним переорґанізувати аґрономічну службу на нових основах".

Друга з названих резолюцій. являється підкріпленням відомих вже попередніх ухвал ріжних кооперативних орґанів і зїздів, отже не є „новум". Зате новістю в повнім того слова значінню є перша постанова про потребу концентрації теперішніх „повітових" Союзів, про творення шляхом фузій великих окружних союзів господарсько-споживчих кооператив.

В голосах ріжних дискутантів, що забирали слово у дебатах, звертає на себе увагу часте підчеркування орґанізаційних хиб по кооперативах, головно невишколености персоналу; один промовець вимагав. щоби у кожній кооперативі, що має денного торгу більше чим 50 зол., був вишколений крамар-курсант за кавцією (і по змозі з чужого села). Таких крамарів моглаб вишколювати торговельно-кооперативна школа у Львові.

Що нарешті заговорено у нас голосно про потребу фузіонування

---

*) Не знаємо чому, але про нараду наша редакція знову не була повідомлена і не може дати про неї редакційного звідомлення. Легковаження преси, це одна із специфічних хиб нашого примітивного ще життя.

малих союзів та творення великих. — мало того, що ухвалено навіть резолюцію в тім дусі—це треба вважати прямим наслідком господарсько-фінансової скрути. Скільки разів досі пробувалося підіймати це питання чи на сходинах чи у пресі, завжди знаходилися теоретичні і практичні арґументи проти. То „місцеві специфічні відносини“ стоять мовляв на перешкоді, то „прямий і близький звязок з селом“ потерпить, то інше. На ніщо не придавалися економічні підрахунки, котрі вказували на більшу ощадність видатків у великих союзах. Мусіла прийти аж крайня біда, щоби переконати кооператорів про правдивість старого кооперативного клича, що в „єдности сила“. Коли нічим платити зобовязання, коли сиплються векслеві протести, коли в наслідок того здорожується калькуляція — аж тоді зачинаємо прозрівати. Мовкнуть старі арґументи, навпаки один одного переконуємо про користи з великих союзів: мовляв, ваґонові закупна, зменшення директорських місць, усправнення контролі і адміністрації і ще інші, зовсім реальні вигоди. Як-жеж назвати тепер наш дотеперішній опір проти фузіонування? Треба бути щирим і не боятися признатися до гріха: у більшости випадків на перешкоді фузіонуванню стояли льокальні, „повітові“ амбіції, а безумовно теж і особисті амбіції деяких директорів, частині яких при фузіонуванні прийшлосяб розпращатися з цим титулом. Не маємо чого знова так дуже оминатися з признанням цього факту, бо ми тут не перші і не послідні. Читаючи кооперативну пресу других народів, ви там найдете нарікання на те саме; і там ця обставина нераз гальмує здоровий і єдино правильний в нинішній час розвиток економічного життя до концентрації підприємств. Та не дивлячись на перешкоди, кооперативний світ таки їх переборює, розуміючи, що інтереси одиниць мусять уступити перед інтересом цілого руху.

Ніде правди діти, були й такі випадки, коли на перешкоді злиттю Повітових Союзів стояли ще й інші міркування, партійно-політичної натури. Треба думати, що як уже не кооперативна совість, то може хоч згляд на нечувано тяжке загально-національне положення приведе дотичні чинники до зміни тактики.

Можливо, що тепер, коли нарешті валиться нездорова, а так сильно вкорінена засада, що кожний „повіт“ має мати „свій“ повітовий союз, прийде черга і на іншу, ще сильніше загніздженy думку, що кожне сільце, хочби найменше, мусить мати свою „власну“ господарсько-споживчу і молочарську кооперативу. Що до молочарських, то треба признати, що тут уже перші леди проломані і ми йдемо цілою парою до творення більше-селових, районних молочарень. Противники цеї системи будівництва вказують на психольоґічні труднощі районування, які безумовно існують, на привичку нашого села думати своїми сільськими границями. Але чиж завжди нам оставати на першім ступні суспільної орґанізації, якою є межі громади?*). Чи навіть тоді, коли виразні технічні, еко-

*) Справа ця має далеко ширший підклад і значіння, як на перший погляд здається. Розходиться в данім разі про перевиховання цілої маси селянства та сільської інтеліґенції. Суспільство, в якому льокальні інтереси і нахили убивають або надміру ослаблюють другі, не менше важні тенденції до звязку з цілістю, до національного центра, є на дорозі до роздріблення і розкладу. Природні, зрозумілі та необхідні льокальні „патріотизми“ не можуть стояти на перешкоді теж природній, а іноді навіть важливішій потребі: вийти за межі села, пошукати спільних інтересів

номічні та орґанізаційно-торговельні моменти промовляють за творенням ширших територіяльно обєднань?

Що торкається кооперативного молочарства, то тут техніка сказала своє тверде слово і переважила на користь районових молочарень. В малій односельній молочарні годі завести механічні процеси виробництва, нема як завести пастеризацію молока, добру ледівню і под. Проста необхідність примушує навіть опірних до вступу на новий шлях орґанізації. — У товарово-обмінній ділянці, в якій працює господарсько-споживча кооператива, механізація (машинізація) процесів праці і діловодства не грає і не може грати тої рішаючої ролі, що у кооперативній продукції.

Зате концентрація підприємств дає тут очевидні користи орґанізаційної та адміністративної натури: здешвлення коштів достави товарів, низші ціни при більших закупнах, удосконалення контролі, зменшення коштів завідування. Заходячу до певної міри небезпеку „бюрократизації установ“, усунення їх з під контролі населення тої громади, де є філія, а не централя — можна усунути через творення у кожній місцевости „крамничних комісій“, обраних членами кооперативи, замешкалими в тій місцевости. Так заведено на Заході. Та все таки — думка про фузіонування господарсько-споживчих кооператив у нас ще не приймається; коли в нашому журналі її піднесено у 1929 р. (червень, стаття п. з. „Треба раціоналізувати управління кооперативами“), а відтак на конфренції кооп. орґанізаторів у листопаді 1929 р., то вона не викликала навіть ширшого обміну думок. Очевидно, справа ця здалася присутнім на стільки чудною, що навіть не вартою уваги. До цеї самої справи наш журнал пробував підходити теж з іншої сторони, чисто практичної, згадуючи про відсутність у низовій кооперативній ділянці фахових (професійних) книговодців і крамарів. Ми вказували на те, що через фузіонування кількох (спершу не богато, двох-трьох) кооператив можна придбати фахово вишколеного книговодця (один на кілька сіл!) і вивчених продавців. Отже хто бажає, щоби раз нарешті закінчилася вічна наша мізерія з манками і залеглостями у книговодстві — повинен стреміти до фузіонування кооператив. Та, як сказано, думка не стрінула ширшого відгомону. Один тільки станиславівський Пов. Союз, почасти теж коломийський, приняли цю справу за свою і пропаґують її у своїх районах.

Колиж тепер підносяться голоси про необхідність мати у кожному селі фахового крамаря, і то з трьохлітньою школою, то ясна річ, що передовсім треба створити для того матеріяльні передумови. Кошти утримання такої сили не будуть пересічно менші, як 100—150 зол. місячно; кооператива невеликих розмірів з малими торгами, на такий видаток не здібна, коли ще оплачує трьох членів управи. Остається — шукати способів збільшення торгів у себе в селі, або — зливатися з другими такими, як вона, слабими кооперативами.

Біда, безвихідність положення привела уже нині ряд повітових

з округом, з краю, з цілою національною територією. Це правило має однакове значіння для всіх ділянок суспільного будівництва, оскілько воно ведеться після засади „з низу вгору“ — для культурних, професійних, кооперативних та політичних обєднань. Хто працює для переборення надміру розвинених льокальних патріотизмів, той працює для справи сильнішої консолідації цілого суспільства. Все в міру потреби і без заскакування у крайности.

союзів до думки про злиття з іншими цього рода організаціями. Чи треба, щоби аж та сама сила привела нас до думки про зміну кооперативної політики у низовій господарсько-споживчій ланці? Чи не краще завчасу піти за вказівками кооперативної теорії і досвідом других країн?*)

При цій нагоді пригадуємо теж, як холодно приняв зїзд кооперативних організаторів у 1929 р. проєкт основування головно 3-місячних кооп. курсів для вишколу кооп. робітників для сільських кооператив; майже всі промовці вказували на те, що цей проєкт „неможливий до переведення" і обстоювали короткі, найбільше 2 тижневі „курси дошколу". У нас в руках звідомлення про курси, відбуті тогож 1929/30 року; отже цікаве, що аж з кількох місць доносять, що курси „дошколу" виявляються мало доцільними, а то через постійну змінність кооп. персоналу. Тимчасом ініціятива малого місточка Долини, яка заходом місцевих р і д н о ш к і л ь н и х діячів започаткувала ще згаданої зими трмісячний кооп. курс, виявилася дуже на часі; на біжучий зимовий сезон зголосилося понад 40 слухачів і то з у с і х с т о р і н к р а ю, навіть з Волині! Це опять доказ, що не всі утерті традицією шляхи є добрі і вистарчаючі в нових умовах.

Також і з другою, на анкеті Центросоюза порушеною справою р о з б о р г у в а н н я м а й н а не все було у нас досі гаразд; не тільки практично ми далеко відставали від ідеалу готівкової торгівлі, але навіть теоретично були тут хибні посунення. Замісць мобілізувати цілу кооперативну опінію на боротьбу з боргуванням у споживчій ділянці — доводилося чути у промовах, ба навіть читати друковане про те, що „не сила" боротися зі стихією кредитування, що без боргу неможливо видержати конкуренцію з приватниками. Такі виступи з природи річи ослабляли збірну волю до поборювання споживчого кредиту; навіть указування на приклад ряду кооператив, котрі на всіх 100% ведуть готівкову торгівлю, проходило без успіху, мовляв: „говоріть собі", „попробуйте ви самі" і т. д.

Не дай доле, щоби і тут аж біда мала навчити нас розуму. Сучасна господарська кріза поможе не одній кооперативі до оздоровлення через те, що примусить її до залишення боргування. Але кілько може бути пацієнтів, які уже на стільки ослаблені хибною кредитовою політикою, що цеї операції не видержать? Дай Боже, щоби їх було як найменше.

З кожної сітуації належить витягти все, що вона може дати нам позитивного. Так як політична доля нашого народу навчила нас неодного, а головно п р и м у с и л а нас, я к м а с у, в и р о с т и д у х о в о — т а к с а м о м о ж е і п о в и н н о б у т и в д і л я н ц і г о с п о д а р с ь к і й. Практична лекція, яку нам від року дає господарська кріза, ця свойого рода „пацифікація", — повинна нас дечого нового навчити, а головно одної річи: не бути заскорузлими у методах роботи і не боятися новостей. **(К.)**

---

*) Зазначуємо, що, говорячи про зливання кооператив, не маємо на думці райфайзенок; в сільській кредитовій кооперації всі мотиви промовляють власне за льокалізацією, а не районізацією. (Блище про це у статтях на теми райфайзенок, що друкувалися в „К. Р." у 1929 р.).

P. S. Коли ця стаття вже була в друку, появилася в „Ділі“ з 17. грудня вістка про перебіг повітової кооп. анкети у Теребовлі, а в ч. з 18. грудня ц. р. тамже стаття п. Семена Мацкевича; обі вони трактують про створення „повітових кооператив“ шляхом злиття існуючих нині сільських госп.-споживчих кооператив. Існуючі нині повітові „союзи“ сталиб тоді „повітовими кооперативами“ з філіями по селах. Не маючи змоги тут ширше занятися цим проектом, завважимо, що він „перегинає палку в другий бік“, себто ідею концентрації доводить до крайности. Проєкт, так подуманий, є нереальний тому, бо не рахується з людським моментом. В його „повітових“ (знову цей „повіт“!) якби навіть села дали на це згоду, в що трудно повірити, урвавсяб зовсім особистий звязок між членом і кооперативою; кооператива сталаб для члена занадто далекою, а через те і чужою установою. (Крім того квестія придбаного майна, будинків і т. д. булаб теж джерелом труднощів). Тому реальнішим ділом є пропаґувати злиття двох-трьох кооператив у межуючих з собою селах, які часто у себе бувають, нераз мають спільну церкву або пароха, часами школу і т. д. Тільки в таких межах уважаємо на днесь ідею злиття кооператив реальною справою. До кооперації не можна так механічно примінювати метод, запозичених з приватної торговлі, як це думає робити гром. Мацкевич — бо крім товарів і грошей тут ще є люде — члени і вони є навіть важнішим чинником, як гріш і товар.

Українське вчительство і кооперативний рух.

„Учительське Слово“, орґан „Взаїмної Помочі Укр. Вчительства“, у ч. 20—21 за листопад 1930 р. приносить статтю під повищим заголовком, надіслану до редакції, як вона сама признається, ще перед двома роками учителем п. Б. З. Не пояснюючи, чому статті прийшлося так довго перележати в редакційному бюрку, хоч вона зачіпає дійсно живу справу, редакція додає від себе увагу, на яку годимося вповні: що довготреваюча господарська кріза каже нам звернутися за дорогами виходу з неї, а одним з таких є безумовно кооперація.

Стаття д. Б. З. навязує до іншої статті, якої автором був теж учитель, відомий нашим читачам гром. М. Росткович, а яка була поміщена в 37 ч. „Діла“ за 1928 р. Передаючи зміст тої статті, Б. З. додає від себе ряд уваг, які тоді, в 1928 р. у більшости були оправдані. Уваги ці звернені проти украін. кооперативних централь у Львові, витикаючи їм численні занедбання в ділянці кооперативної пропаґанди, зокрема через учительство і школи. Уваги автора були тоді дуже влучні, чого найкращим доказом є те, що з проєктів д. Б. З. чимало вже здійснено. Автор писав:

„Чуємо, що свойого часу видали у Львові кооперативний плякат — малюнок. Видати — се тільки половина роботи, бо ще треба його розіслати по всіх школах. Чи звертатися у тій справі до „Взаїмної Помочі“ українського вчительства, до „Рідної Школи“, до „Учительської Громади“? Чи є той плякат на виднім місці в кожній українській установі? Чи післано відповідну скількість на Закарпаття та скрізь, де се тільки можливе? Як може вчитель показати кооперативні образи, як їх сам не бачив? Здається, що крім того пляката інших і не було. (Р. С. У. К. видав досі 3 пропаґандистичні образкові плякати — Д.).

„Тож перше услівя, щоби кооперативні верхи сповнили свій обовязок, а тоді можна вимагати й від учительства. Видали кооператори підручник для шкільної кооперативи? Ні, аж зробив се т. Таранько своїми невеличкими грошевими засобами. Чи хоч тоді зробили рекляму сій книжці? Ні! Чи розіслали по кооперативах? Ні! „Нехай

школа старається про бібліотеку з кооперативних книжок“. А чи є такі бібліотеки про Кооперативних Повітових Союзах і при більших кооперативах, при „Народній Торговлі“? Нема (Повітові Союзи започаткували уже складання бібліотек, хоч правдою є, що справі цій присвячують замало уваги — Д.). Якби були, тоді вже й учитель позичив би собі. Чи жадають управи від своїх службовиків знання кооперативної літератури? Ні. Чи видана окремо статистика нашої кооперації з діяґрамами такими, що їх показують за границею? (Невідомо, про що ходить, бо статистику видає РСУК що року — Д.).

Далі автор жалується, що учительства (особливо безпосадних) не беруть до управ кооператив, що нема популярного підручника кооперації (цю ролю виконує „Кооп. Буквар“ виданий якраз у 1928 р.), що невидано кооперативного співаника з нотами, як мають Анґлійці (маємо видання кооп. гимну від 1928 р.), театральних пєс з підкладом кооперативного змісту. „Більше діяльний від наших львівських кооперативних видавництв є кооперативний гурток ім. Доманицького в Подєбрадах при Укр. Господарській Академії, та він гроший не має. Для торговельних шкіл підручники мусіло видати аж педаґоґічне товариство в Ужгороді: „Торговельна кореспонденція“, „Товарознавство“, „Промислові калькуляції“ і т. д. „Досі у нас ніхто не видав кооперативного календарика для шкільної молоді про кооперацію та ощадність. Тож який загальний вислід того? Такий, що учителя нігде не допускають (?), про освіту мають (хто? — Д.) африканські поняття — а народня праця на тім терпить.“ — Здається нам, що автор, що до останньої справи в блуді. Так, як ми бачимо справи, то всюди, де учитель зацікавився кооперацією, він є чи в Управі, чи в Надзірній Раді. Та на жаль, є відносно небагато таких учителів — українців; більшість з них не цікавиться кооперативним рухом і то навіть на шкільнім ґрунті. Не помагають навіть інструкції з боку шкільної влади, котра поручає вести діточі кооперативи! Добре отже робить д. Б. З., закликаючи своїх товаришів-учителів передовсім до засновування шкільних кооператив.

В увагах Б. З. дісталося доволі „кооперативним верхам“. Дещо ці „верхи“ (— а як не верхи, то „рядовики“) виконали за ці два роки з власної ініціятиви (тимчасом як редакція „Учительського Слова“ сама дала живий доказ легковаження кооперативної справи, переховуючи статтю в архіві), дещо ще чекає своїх виконавців. Треба бути авторові тільки вдячним за пригадку і „підштовхнення“. Та деякі заміти шан. автора вимагають обговорення. Приміром останній з усіх:

„До репрезентації — є кому ясніти, але чорну працю — то кожний скидає на наші (учителів) плечі. Ми учителі працюємо і будемо працювати, але хочемо, щоби нашу працю і нас признавали, бо се нам належиться!“ Тут чується якийсь тон подразнення, хоч невідомо, чи є для цього підстави. Певно — ми не беремося обороняти тих кооперативних „світочів“, яких характеризує д. Б. З., якщо такі є; але що це має спільного з самою роботою? Чи справді ідейній людині так дуже залежить на тім, чи вона буде „на верху“, чи на „низу“, чи труд її буде „оцінений“, чи ні? Чи мало є у нас ненормальностей; нераз приходиться тільки зуби затискати, бачучи, як на репрезентативні і відповідальні місця входять люде зовсім невідповідні, як злоба, пар-

тійність і гуртковість бере верх над дійсною працею і ідейністю — але чи це достаточна причина для того, щоби зневірюватися?

Бо не ради „признання“ має працювати ідейна людина. Для неї найкращим признанням може бути її власна радість з виконаної громадської роботи. Можна сказати навіть більше: добра праця, навіть в кооперативнім світі не завсігди втішається признанням і рідко коли веде на „репрезентативні“ позиції; туди швидше доходять карієристи, підхлібники і люде позбавлені будь якого власного громадського обличча. Це є одна з важних хиб нашого кооперативного життя, особливо чим вище від „низів“. Але і тут не треба забувати основної правди, що не карієризм і підхлібство і не „репрезентативні особи“ творять справжній поступ і посувають вперед кооперативне діло! Справжніми будівничими кооперації були, є і останупь тільки ті дійсно ідейні одиниці, для яких релігією життя є тиха робота, без претенсій на будь-яке признання. Тільки тих має на думці поет, коли каже:

„Дяка і шана робітникам щирим!“

Вони, хоч і до смерти останупь „рядовиками“ — на ділі будуть творцями хоч і „малих“ діл, то в сумі своїй ті діла можуть створити велику будівлю.

Треба висловити радість з того приводу, що орґан українського вчительства всежтаки зацікавився кооперативним ділом. Наш журнал вже кілька разів закликав до цього — може цим разом навяжеться тісніша духова нитка між двома галузями суспільної педаґоґіки — школою і кооперацією. **Д.**

Микола Заячківський.

(З нагоди 60-ліття уродин і 30-ліття кооперативної діяльности).

Цілий ряд українських установ у Львові, в яких дир. Микола Заячківський займає провідне становище, або в діяльности яких відограє чи відогравав визначну ролю, так або інакше відзначили 60-літню річницю Його уродин. Українське громадянство шанувало визначного свого члена і заслуженого робітника на ріжних ділянках українського національного життя.

Центральне місце в громадській діяльности М. Заячківського займає Його праця на кооперативному полі. Це обовязує нас, як кооперативний орґан, блище познайомити наших читачів з Ювилятом, подаючи хоч короткий Його життєпис.

Родився М. Заячківський 25. XI. 1870 р. в с. Тишківцях, Городенського пов. Батько Його був власником більшої рустикальної посілости. Мати походила зі священичої родини Кисілевських. Як був 4-літн. дитиною, вмерла Йому мати. Виховувався далі під впливом мачухи, з роду Шухевичів, — доброї, інтеліґентної й патріотично-настроєної жінки. Батько умер, коли М. Заячківському було 14 літ, і Йому довелося дуже рано самому дбати за себе. Це М. З. вдавалося тим лекше, бо змагання до самостійности і матеріяльної незалежности від когоб-то не було, навіть від родичів, прокинулось у Нього вже за молодих хлопячих літ.

До ґімназії ходив в Коломиї і в Стрию. Матуру склав

в Стрию в 1889 р. З ґімназіяльних учителів мали вплив на Миколу Заячківського добрі педаґоґи і відомі в тих часах українські патріоти Грушкевич в Коломиї і Горбаль в Стрию.

Вже в другій ґімназ. М. Заячківський мав лекцію за 2 ринських, а як був у вищих клясах ґімназії, зарібок від лекцій рівнявся іноді платні суплєнта. Заробляв гроші не тому, що конечно потребував, а щоб не брати від опікуна, щоб бути самостійним!

По укінченні ґімназії пішов на теольоґію, яку скінчив в 1893 р., діставши абсолюторію. По уповнолітненню упорядкував свої маєткові справи в цей спосіб, що розпарцелював серед селян одержану в спадок землю й, маючи більшу готівку, пустився на нафтові інтереси. Це була весна нафтового промислу в Галичині; інтереси йшли дуже добре, вложений капітал давав добрий дохід. Доходи з нафтового інтересу дали змогу М. З. занятися пізніше безкорисно культурними справами.

Року 1896 повертає М. З. з провінції до Львова й записується на правничий відділ університету. Одначе громадські інтереси скоро відривають Його від науки. Від р. 1897. стає діяльним членом Львівської „Бесіди", далі членом Наукового Товариства ім. Шевченка, членом Спілки „Діло" і інш. тов. Починає видавати власним коштом „Літературно-артистичні новини" (Спомини М. Щурата, Мої листи, Львів, 1898; Едґар По, Новелі, Львів, 1898 і інші).

В тому часі заходами проф. М. Грушевського орґанізувалась Українсько-руська Видавнича Спілка. На пропозицію М. Грушевського звиває М. З. розпочате власне видавництво і входить в склад Управи Спілки.

Року 1898. на пропозицію В. Гнатюка обнимає М. З. адміністраційний провід над співацькою дружиною, яка вибралась на Закарпатську Русь, в цілі навязання взаємин з закарпатськими Українцями. Диріґентом дружини був о. В. Нижанковський, брат о. Остапа Нижанковського. В складі дружини були між інш. відомі відтак співаки Менцінський і Йойко. Робилась ця культурна виправа на рахунок львівських українських установ, а значний дефіцит підприємства покрив адміністратор хору!

Театр „Бесіди" представляв під кінець минулого століття образ артистичного упадку і перманентної дефіцитности. Театральна дружина справляла враження не жреців штуки, а гурта голодних мандруючих циган, котрі вічно між собою жерлися. На прохання виділу „Бесіди" М. З. заопіковується театром.

Як делеґат „Бесіди" виїзджає Він року 1899. до театру на провінцію, обнимає над ним не тільки адміністраційний провід, але впливає також на артистичну сторону підприємства і на товариське життя театральної дружини. Під управою М. З. театр потроху вилазить з дефіцитів, направляє і помножує ґардеробу, реквізит і т. п.

За свою працю по завідуванню театром М. З. не тільки не побирав ніякої винагороди, але докладав багато своїх власних грошей, підтримуючи на потрібному рівні товариське життя театральної дружини.

В 1900 р. М. З. відходить від безпосереднього завідування театром, але довгі ще роки (до 1908 р.) справував в „Бесіді" уряд театрального референта. По словам історика укр. театру „побут Заячків-

ського при театрі остане в історії укр. театру сторінкою, що зазначилася зворотом до кращого". (С. Чернецький, З недолі укр. театру).

В 1900 р. замикається перший період громадянської діяльности М. Заячківського, котрий, як бачимо, мав просвітньо-культурницький характер, і починається другий період — праця в кооперативних установах, що триває без перерви 30 літ. Таким чином на 60-у річницю життя М. Заячківського припадає й 30-літний ювилей Його кооперативної діяльности.

Почалась вона практично від активної участи при основанні „Народної Гостинниці" у Львові 1899/900 р., членом першої дирекції якої він став. З рамени „Народної Гостинниці" провадить М. З. в 1901 р. в Микуличині перший готелево-реставраційний інтерес, не побираючи за це жадної платні, даючи одночасно фамілійні речи на урядження підприємства.

Це був не злий початок. Повернувши до Львова, стає М. З., за намовою покійних о. Ол. Темницького і дир. Я. Кулачковського, визначних економічних діячів того часу і впливових членів „Народної Торговлі", на початку 1902 р. (1. II.) секретарем „Народної Торговлі", веденої піонірами нашого кооперативного руху В. Нагірним і А. Ничаєм. Це були обережні й витревалі практики споживчої кооперації. М. Заячківський унаслідував від них ці прикмети і вони Його характеризують як кооператора.

В першому числі „Економіста" за 1904 р. знаходимо статтю М. Заячківського п. н. „Крамниці а Народна Торговля", в якій він накреслює широку програму роботи в области споживчої кооперації, пишучи м. ін.: „...Приходить важна задача орґанізації крамниць між собою. Ціллю сеї орґанізації взможення руху крамничого і приготовлення до витворення справдішнього руху торговельного, котрий в першій мірі обняв би експорт (збут за границю) сирих матеріялів (яєць, збіжа) і виробів домашнього промислу, а дальше по обчисленню своїх потреб і сил викликав би потребу і спонукав до заснования фабрик власних".

В 1904 р. Дирекція „Народної Торговлі" поручає М. Заячківському інспектуру складів. В тому-же році виїзджає М. З. в шестимісячну закордонну подорож, для ознайомлення з торговельними і транспортовими справами в німецьких портових торговельних містах Гамбурзі, Бремені, Штетині і Любеці. Другу таку подорож відбув М. Заячківський в 1908 р. в портові міста Середземного і Адрійського морей — Ґеную, Фіуме, Трієст.

В 1910 р. дістає прокуру, а в 1912 р. зістає одним із директорів „Народної Торговлі", займаючи це становище до нинішнього дня, — від 1921 р. як начальний директор.

На світлий розвій „Народної Торговлі" так в передвоєнних, як і повоєнних часах зложилася також і сумлінна праця в цій установі М. Заячківського.

Розвій „Н. Торговлі" як торговельного підприємства і її праця як головного осередка нашої споживчої кооперації, обширно виложена в брошурі інж. Ю. Павликовського — „Слідами розвою ідеї кооперації в „Нар. Торговлі" (Львів, 1924) і ми цею справою не будемо тут займатися.

Крім служби в „Народній Торговлі" бере М. З. діяльну участь в праці інших кооперативних і громадських установах і орґанізаціях.

Зосібна що до кооперативних установ, то М. Заячківський ще перед війною брав участь в праці Ради Краєвого Союза Ревізійного, заступаючи в ній відпоручника „Нар. Торговлі“ до Ради дир. В. Нагірного, а в роках повоєнних все був членом Ради Рев. Союза з рамени „Н. Торговлі“ аж до зміни статута Ради Союза, котрою знесено категорію членів Ради — відпоручників фахових союзів.

Був М. З. в передвоєнних часах одним з перших ревізорів-відпоручників Союза Ревізійного, якими Союз Ревізійний послугувався, коли не мав ще подостатком постійних ревізорських сил.

В цілому ряді українських кооперативних орґанізацій Львова М. З. вкладав і вкладає свою працю, як член надзірних рад або Контрольних Комісій (Дністер, Кредитовий Союз, Народна Гостинниця і т. п.), а найбільше попрацював для Видавничої Спілки „Діло“, як член Надзірної Ради або Контрольної Комісії, головно при орґанізації друкарні (1909 р.), котрою щиро опікувався. В 1914 р. був. М. Заячківський головою Ради Вид. Спілки „Діло“.

Що до праць в інших українських орґанізаціях, треба згадати про „Міщанське Брацтво“, в якому М. З. був майже десять літ головою (1912—1923), причинюючись до розбудження товариського і орґанізаційного життя серед нашого львівського міщанства, та про „Сокола“ у Львові, членом якого був від давніх літ, а від 1922 р. є його головою, вкінці про „Товариство Опіки над Українськими Еміґрантами“.

Справами еміґраційними почав займатись М. З. віддавна. В 1903 році виїзджає до Німеччини для ознайомлення зі справою сезонових зарібків для безробітного нашого селянства, а в 1911 р. відбуває далеку подорож до Бразилії і Парани, як відпоручник австр. Міністерства торговлі, щоб вивчити можливости торговельних зносин з цими краями, а одночасно знайомиться з життям українських переселенців в Бразилії. По повороті до краю, в предложеному правительству і українським політичним чинникам звіті, звертає увагу на потребу державної і громадської контролі еміґраційного руху та опіки над переселенцями, а в кілька літ пізніше практично займається еміґраційними справами. Від 1927 р. стає головою Тов. Опіки над Укр. Еміґрантами.

Як вибухла війна і російська інвазія заляла Галичину та примусила богато наших людий покинути рідну землю, М. Заячківський лишився у Львові на свойому громадському постерунку, аж поки його не полонили Москалі і не вивезли в числі інших на далекий і зимний Сибір.

Повернув М. Заячківський з Сибіру по вибуху революції 1917 р., затримуючись в Київі, бо не міг відразу дістатися до Львова, куди його кликали передовсім обовязки супроти „Народної Торговлі“, яка мусіла враз з іншими українськими установами пережити страшне лихоліття. Побут М. Заячківського в Київі використали місцеві укр. кооператори, запросивши Його до праці в „Дніпросоюзі“, в характері начальника орґанізаційного відділу.

Повернувши до Львова, застає М. Заячківський повну руїну нашого господарського життя, а в тім також дуже сумний стан справ „Народної Торговлі“ і прикладає свою дбайливу хазяйську руку до направи заподіяних війною шкід. Разом з молодшим поколінням кооператорів бере участь у відбудові кооперативної орґанізації, видає

своїм накладом підручник С. Гарасимовича до ведення господарсько-споживчих кооператив (1921) та в короткому часі при помочи доброго персоналу й молодших товаришів по дирекції, приводить справи „Народної Торговлі“ до передвоєнного стану.

Персонал „Н. Т.“ відноситься до дир. М. Заячківського з великою пошаною, як до такого зверхника, котрий, вимагаючи від підчинених праці, дбає про відповідну оплату праці та забезпечення будучности працівників. Між іншим „Н. Торговля“ має такий збірний службовий договір зі своїми службовиками, котрий служить предметом заздрости службовиків інших укр. установ.

Згадати ще треба, що Дир. М. Заячківський є відповідно цінений і респектований серед ділових кол наших блищих сусідів без огляду на те, який серед них вітер віє супроти Українців. Був Він членом Ради Банку Краєвого, перед перенесенням до Варшави, а тепер є членом Комітету Цензорів Банку Госп. Краєвого, є членом Галицької Каси Ощадности, членом Львівської Палати Торговельної, членом Президії Біржі Збіжевої, вкінці членом Ради міста Львова.

Такий є шлях життя і праці нашого Ювилята. Побажаємо Йому ще довгі літа жити і працювати для добра рідного народу і рідного краю, в рядах великої армії українських кооперативних робітників.

25-тилітній ювілей наукової діяльности проф. О. К. Мицюка.

В цьому році припадає 25-ти літній ювілей наукової діяльности одного із визначних українських економістів професора Олександра Корниловича Мицюка, який нині, перебуваючи в Чехословацькій Республиці, викладає економічні дисціпліни в Українському Університеті в Празі та Українській Господарській Академії в Подєбрадах, виховуючи молоде поколіня українських економістів.

Мені, як одному з бувших численних слухачів ювілята, особливо приємно в цей ювілейний рік згадати шановного професора і бодай цими короткими рядками вшанувати його корисну двадцятипятилітню працю на полі національної суспільно-економічної науки.

Пригадую собі перший виклад проф. О. К. Мицюка по історії політичної економії в Українській Господарській Академії в Подєбрадах в році 1922, де мені, як і багатьом студентам Академії, вперше довелося слухати інтересний змістом виклад шановного професора і з цієї лекції датувати початок знайомства з ним.

Між авдиторією, яка складалася переважно з бувших студентів російських високих шкіл, що, завдяки світовій війні, визвольній боротьбі за батьківщину і тісно з нею звязаною еміґрацією, примушені були закінчувати свою освіту за кордоном, та проф. О. К. Мицюком — від самого початку установилися добрі взаємовідносини та взаїмне порозуміння, які в атмосфері інтенсивної праці, яку зумів створити на своїх лекціях і семинарах шановний ювілят, до самого закінчення цієї української alma mater — ніколи не псувались.

Цю атмосферу взаїмного порозуміння та поваги — шанували як проф. О. К. Мицюк, так і його студенти, тому темні хмарки „іспи-

тових непорозумінь“ та сакраментальна фраза: „прийдіть другий раз“, що досить часто прорізувала тишу іспитового кабінету, відбиваючись в ухах іспитуемих громом гарматної канонади, ніколи не затемняли ясного неба академічного життя, завдяки англійській стриманости, спокійности та коректности проф. О. К. Мицюка.

Розкидані по цілім світі еміґрантською долею молоді інжинери-економісти, вихованці Подєбрадської Академії, що нині працюють де-небудь і як-небудь, рідко по фаху, не можуть в цей ювілейний рік не згадати свого шановного професора та його значного вкладу до скарбниці української національної науки, щиро бажаючи йому дальших сил та енерґії до нової праці на шляху розвитку національної суспільно-економічної, так нам потрібної науки, твердо надіючись, що в недалекім майбутнім найдуть своє фахове примінення в нашій батьківщині.

Бажаючи ширше познайомити галицьке суспільство з науковою діяльністю проф. О. К. Мицюка, хочу тут коротко подати найголовніші дані з життя ювілята та його наукової діяльности.

Народився О. К. Мицюк 9. червня 1883 р. в с. Ново-Олександрівці, Бахмутського повіту на Катеринославщині. По скінченні середньої школи вступив на правничий факультет харківського університету. По закінченні університету — О. К. Мицюк провадить адвокатську канцелярію в Харкові разом з адвокатом Миколою Михновським, відомим українським діячем і ідеольоґом самостійництва на Великій Україні, та рівночасно з адвокатською практикою продовжує також розпочату ще на університетській лавці наукову роботу.

В р. 1917 працює в складі колеґії по орґанізації Українського Університету в Празі, а також приймає участь в політичнім житті В. України, оден час займаючи пост міністра внутрішніх справ. В р. 1918 зовсім відходить від політичного життя, цілковито віддаючи себе науковій роботі.

На еміґрації в Чехословацькій Республиці проф. О. К. Мицюк дістає запрошення до читання лекцій в Українськім Університеті в Празі і Українській Господарській Академії в Подєбрадах, де йому доручається кермування катедрою політичної економії в обох цих високих українських школах.

Початок наукової роботи ювілята можна датувати з часу перебування його в харківськім університеті, коли О. К. Мицюк, тоді ще молодий студент, написав кілька поважних економічних розвідок серед яких на увагу заслуговує праця: „Переділи та переверстки“, що в р. 1917 була надрукована в місячнику „Шлях“ і пізніше в переробленім виді увійшла в 3-х томову працю проф. О. К. Мицюка „Аґрарна політика“, що була написана в р. 1925 в Подєбрадах.

За свою студентську працю „Вміняемість“, що з невеликими змінами та додатками була надрукована вже за кордоном (в р. 1924) в „Збірнику Українського Університета в Празі на честь Президента ЧСР. Т. С. Масарика“ під титулом „До дефініції вміняемости“ — дістав О. К. Мицюк від Харківського Університета премію ім. Зарудного*).

Серед дореволюційних праць шановного ювілята треба відмі-

[1]) М. Полянський: „Проф. О. К. Мицюк, як економіст“ „Поступ“ — червень — жовтень 1930 р.

тити також цілий цікль його дуже цінних статтей на важливу для нас, але незвичайно мало розроблену тему переселення українських селян на вільні простори Сходу.

Докладно зясувавши цими статтями („Про переселення на Амур та Усурійський Край“. Київ, 1909. „Про переселення в Західний Сибір“. Київ, 1909. „Переселення та українство“. Харків, 1912. „Про переселення на Далекий Схід“. Київ, 1913 і т. п.) економічні підстави переселення, переселенчеську політику царської Росії, економічне життя переселенців на нових місцях і т. п. — проф. О. К. Мицюк опрацював цілком нову, до нього майже зовсім не розроблену, ділянку в нашій національній економіці. В цьому — його заслуга для української науки.

Всі ці питання переселення, по новім їх опрацьованні, були поміщені в II. томі „Аґрарної політики“, який закінчується дуже цікавим нарисом в цій ділянці економічних студій проф. О. К. Мицюка, саме: „Про винародовлення переселенців за зміни оточення“.

Другою поважною заслугою проф. О. К. Мицюка на полі збогачення національної суспільно-економічної науки були його економічні студії над розробленням питань аґрарної політики на Україні, що сконкретизувалися в його кілька-томовій, на солідних наукових підставах побудованої, „Аґрарній політиці“, в якій знаходимо не тільки огляд і оцінку сучасної економічної політики та аґрарно-політичні пляни на майбутнє, але й історію аґрарних відносин України (В. України, Галичини, Кубані, Закарпаття, Буковини) і других країн, огляд яких ювілят розпочинає від року 1800 і закінчує р. 1925.

На цю дуже важливу для українського хліборобського населення тему економічної (зокрема — аґрарної) політики проф. О. К. Мицюком були написані також слідуючі дуже цінні економічні розвідки, із котрих деякі були надруковані ще перед революцією, другі — вже в еміґрантські часи, саме:

1. „Община та земельна реформа“ — Лубни, 1917 р.

2. „Земельна справа на Україні за часи 1905—1921 рр.“ (ця праця була надрукована лише частинно в р. 1921).

3. „Форма і значіння селянських рухів“ — Подєбради, 1927 р. (Праця була надрукована в 1 т. „Записок Української Господарської Академії в ЧСР“).

4. „Аґрарна політика Европи після сівтової війни“ — Подєбради, 1928 р.

5. „Усуспільнення земельної власности після світової війни“ — Подєбради, 1929 р. (надруковано в II. т. „Записок Української Господарської Академії в ЧСР.“).

6. „Феодально-кріпацькі пережитки в XX віці“ — Львів, 1929 р. („Студії з поля суспільних наук і статистики“ — вид. Наукове Товариство ім. Т. Шевченка).

7. „Селянство і економіка большевизму“ — Львів, 1930 р. (Дуже цікава економічна розвідка, яка аналізує дійсну природу большевицької господарської політики в звязку з її відношенням до села) і т. п.

В цих працях дається легко зауважити неґативне відношення автора, як до політики большевицької господарки, що на 100 проц. є побудована на визиску безборонних селянських мас, так і до самої

ідеольоґії большевизму взагалі, що, згідно з матеріялістичною теорією Карла Маркса, відкидає етичний момент в своїй економічній та соціяльній політиці.

Це значіння етичного принціпу в оцінці економічного життя, цю моральну засаду в суспільній економії, що повинна лягти в основу практичної економічної політики, — з великим натиском підкреслює проф. О. К. Мицюк в своїх економічних працях, що також ювілятові слід поставити в заслугу.

Щоби закінчити цей дуже короткий нарис про наукову працю проф. О. К. Мицюка — нам треба ще згадати (без наміру рецензувати всіх його численних праць з обсягу теорії і історії політичної економії та економічної політики) слідуючі його праці:

1. 3-х томову „Історію політичної економії“ (Подєбради, 1923), в якій автор звернув свою особливу увагу на історію розвитку соціяльно-економічних доктрин.

2. Нарис про „Пєра Прудона“ (праця надрукована в ювілейнім збірнику на честь проф. Ст. Дністрянського в Празі в р. 1923).

3. „Фашизм“ і 4. „Евразійство“ (дуже цікаві нариси з обсягу сучасних чужинецьких суспільно-ідеольоґічних течій; обидві праці, надруковані в місячнику „Розбудова Нації“, вийшли окремими відбитками, перша — в р. 1929, друга — в р. 1930, — обидві в Празі).

5. „Націоналізм в аґрарній політиці“ (праця надрукована в Л. Н. Вістнику, Львів, кн. XI. 1927 р.).

6. „Недуга сільської Франції“ (надрукована там-же, кн. VI. і VII., 1929 р.).

7. „Zahraniční obchod à Zemědělství v S. S. S. R.“ (надруковано в „Věstniku Českosl. Akademiě Zěmědelské ч. 9, 1929 р.).

8. Uver a zahraniční kapital v Sovětském Svazu“ (там-же, ч. 2. 1930).

9. „Наукова діяльність М. Туган-Барановського“ (дуже цікава розвідка з історії суспільно-економічної думки на Україні; праця надрукована у Львові в „Кооп. Республиці“ за р. 1930, а також вийшла окремою відбиткою).

10. „Проф. Р. М. Лащенко“ (надруковано в Літер.-Наук. Вістнику, Львів, кн. XII., 1930 р.).

11. „Аґрарна справа на Наддніпрянській Україні в рр. 1917—1919“ принята до друку „Науковим Т-вом ім. Т. Шевченка у Львові).

12. „Статистик-соціольоґ Ф. А. Щербина“ (ухвалено до друку Українською Академією Наук в Київі в „Працях суспільно-економічного відділу ВУАН“) і т. п.

Вся тут переглянута нами дуже продуктивна і корисна наукова діяльність ювілята, що була покладена ним за ряд останніх літ на вівтар української науки, видвигає імя проф. Олександра Корниловича Мицюка, як ученого, і дає підставу твердити, що його майбутні економічні студії над розробленням нових проблєм економічного життя дадуть національній суспільно-економічній науці — нові вклади, — ювілятові — щире внутрішнє вдоволення.

Д-р П. Панченко.

СУСПІЛЬНА АГРОНОМІЯ.

Чому потрібна громадська аґрономія?

Помилка школи „централістичного соціялізму“ і „большевизму*) виплива̀є з незнання і нерозуміння природи сільського господарства, його особливостей, як виробництва і зокрема з нерозуміння ролі с.-г. машин в сільському господарстві; по-друге — з незнання й нерозуміння особливостей великої і дрібної форми с.-г. підприємства. Нарешті, до 80-х років минулого століття дійсно й не було разючих прикладів поступу дрібного сільського господарства, так, що Маркс, Каутський та Енґельс, роблючи економічно-історичну аналізу, могли й не натрапити на такі випадки, хоча Шубарт фон Клеєфельд[1]) та де-які господарі-кріпосники[2]) про такі випадки знали і їх описували, починаючи з кінця XVIII ст. Але масово дрібне сільське господарство стає поступовим та орґанізованим лише в добу с.-г. кризи 1878--1902 р.

Які-ж особливости сільського господарства, як виробництва? — Сільське господарство не підлягає законам, які панують в промисловости (індустрії). Воно не є ані промисловістю оброблюючою, а творить цілком окрему галузь людської діяльности — промисловість сінтезуючу.[3]) Сільсько-господарські машини грають в сільському господарстві цілком іншу ролю, ніж машини в промисловости добуваючій чи оброблюючій. Бо головний виробничий процес в сільському господарстві — сінтеза орґанічних річовин рослинного походження, відбувається не в якомусь апараті, а в живій клітині зеленої хлорофільної рослини і для цього процесу сирівцями є прості первні атмосфери й ґрунту, а енерґією — енерґія сонця. Отже найголовнішою машиною в сільському господарстві є жива, зелена рослина. Продуктивність сільського господарства в першій мірі залежить від „системи“ цієї машини, цеб то від її внутрішніх, спадкових, ґенетичних властивостей, або, як кажуть господарі, — від „сорту“ (ґатунку) с.-г. рослини.[4]) Всі інші машини в сільському господарстві грають лише допомічну ролю, — от як шнеки, безконечні паси, транспортери, вагонетки, підйомники в промисловости (індустрії). Оскільки сирівцями для головоного виробничого процесу є розпорошені в ґрунті мінеральні первні, а енерґією — розпорошена енерґія соняшного проміння, — остільки й зелені ма-

---

*) Гл. про це в „Кооп. Росп.“ ч. 11 за 1930 рік статтю тогож автора. — Ред.

[1]) Иван Шубарт. „Книга для крестьян о лучшем устроствѣ сельскаго хозяйства“. Переклад з немецької мови (писано р. 1783) Ю. С. Еремѣевой. 5-те видання. Кіев, 1909.

[2]) Петр Струве. „Крѣпостное хозяйство“. Москва, 1913, стор. 171—212.

[3]) Проф. В. Р. Вильямс. Общее земледеліе. Часть І. „Ученіе об обработке почвы и о системах воссетановления плодородия почвы“, Москва, 1919, стор. 5—41.

[4]) Е. Ляур., проф. Високої Техн. Школи в Цюріху (Швайцарія): „Введение в экономію сельского хозяйства“. Переклад з німецьк. Москва „Коопер. Из-во“. 1925. стр. 1, 2, 3, 4, 33, в німецькій мові зветься: „E. Laur. Einfürung in die Wirtschaftslehre Landbaues. Berlin. 1920.

шини мусять бути рострушені по теріторії господарства, остільки тут „централізація виробництва“ не можлива, а „концентрація капіталів“ дає мало переваг. Навпаки, — при заведенні інтенсивних культур, скотарства, птахівництва вигіднішою стає „децентралізація виробництва“ і „деконцентрація капіталів“, бо в цих випадках догляд за головними машинами с.-г. виробництва (рослинними і тваринними індивідуами) мусить бути майже індивідуальним (за кожною рослинкою і за кожною твариною окремо). Уважність праці тут стає головним чинником успіху. Нарешті, треба памятати, що сінтеза в рослинах не є процес механічний, але процес життя — „біольоґічний“ процес, який залежить від напруження зовнішніх, т. зв. „ейкольоґічних“ чинників і чинників внутрішніх („ґенетичних“). Реґулювати приплив і напруження енерґетичних чинників (тепло, світ) в сільському господарстві (крім городництва і квітівництва в оранжереях) ми не можемо, а мусимо пристосовуватись до природнього ходу цих чинників. Звідціля — сезоновість с.-г. праці, неможливість значного росподілу с.-г. праці в господарстві, сильної спеціялізації с.-г. підприємства, бо закони чергування рослин, орґанізації праці в господарстві, асекурації від кліматичних і риночних змін, взаємозалежности культур і галузей господарки — все це примушує вести в господарстві де-кілька культур і де-кілька галузей. Отже всі ці особливости сільського господарства, як виробництва, не дають централізованому с.-г. підприємству тих переваг, які над дрібним промисловим підприємством має централізоване індустріяльне підприємство.

Але де-які переваги велике с.-г. підприємство при порівнанні його з дрібним с.-г. підприємством все-ж має. І навпаки — дрібне сільське господарство в порівнанні з великим с.-г. підприємством має певні дефекти. Ці дефекти такі: 1) малоземелля та дефекти в орґанізації с.-г. теріторії і звідціля стремління до інтенсивної господарки; 2) „перекапіталізація“, ц. т. занадто великий капітал в с.г. будівлях, робочих тваринах і с.-г. машинах, якщо вирахувати його на 1 га землі в господарстві; 3) хронічне сезонове безробіття і неорґанізованість праці при екстенсивній господарці і нахил до інтенсифікації господарської праці; 4) аґрономічна малограмотність орґанізатора і адміністратора підприємства і звідціля мала врожайність полів, низька продуктивність тварин, зла якість продуктів і висока їх собівартість; 5) натуральність, ізольованість та роспорошеність дрібних с.-г. підприємств, яко покупців засобів с.-г. виробництва, і звідціля — постійне переплачування на них; 6) малий звязок з товаровим ринком та неможливість постачати на ринок одноманітні, стандаризовані, у великих партіях продукти сільського господарства а звідціля — постійна низька ціна на них; 7) малий звязок з грошевим ринком, безгрошівя та мала кредитоздатність в очах фінансових чинників і звідціля — оплата позичок непомірно високою процентовою стопою; 8) ризиковність і несталість господарки, звідкіля — гостра потреба в асекурації майна; 9) сполучення в одній особі власника капіталів, адміністратора, працедавця й робітника підприємства та, нарешті, — споживача більшої частини продуктів власного виробу і звідціля керування

при орґанізації господарства не розміром чистого зиску та рівнем процентової стопи на вкладений в господарство капітал, а споживчими потребами родини та (в культурних господарствах) височінню „річного заробітку родини" (рента + вартість роботи родини) — звідціля, — часте відступлення від засад раціоналізації господарки.

Всі ці дефекти даються усунути (або, принаймні, змнягчити) за допомогою с.-г. кооперації і громадської аґрономії, а саме:

1) малоземелля та дефекти орґанізації теріторії — шляхом парцеляції великих маєтків, землевпорядження, орґанізації орендних т-в; т-в спільного користування дорогами (Люксембурґ), т-в спільної обробки землі (Італія, Румунаія, В. Україна), ґрупових плянтацій (Вел. Україна); 2) „перекапіталізацію господарки" — шляхом орґанізації т-в для спільного користування бугаями, огерами, кнурами, цапами, росплідними: расового дробу, бджіл, шовкопрядки, риби, насіньовими господарствами, садовими розкладниками; робочими тваринами, тракторами, моторами, с.-т. машинами, зокрема молотарками, вагами; млинами, пекарнями; товриськими шпіхлірами, холодярнями, сушарнями, молочарнями, мясарнями, консервними заводами, електрарнями, телефонними мережами, тощо; 3) хронічне сезонове безробіття і неорґанізованість праці в господарстві — шляхом реорґанізації праці в господарстві — шляхом реорґанізації господрки з введенням працемістких галузей сільського господарства та працемістких культур і з ураховуванням сезонового росподілу с.-г. робіт, як рівнож шляхом орґанізації хатнього промислу і ремесел; 4) аґрономічну малограмотність — шляхом проходження с.-г. школи, с.-г. курсів, слуханих викладів і порад громадських аґрономів, читанням с.-г. видань, відвідуванням показових пілів, с.-т. виставок, с.-г. музеїв, участею в с.-г. змаганнях, орґанізацією аґроконтрольних кооператив (контролі продуктивности с.-г. тварин), досвідних, рахівничих та с.-г. спілок, с.-г. кружків й с.-г. клюбів; 5) натуральність, ізольованість і роспорошеність дрібних господарств зникає при орґанізації т-в для сіпльної закупки засобів с.-г. виробництва та кооператив для спільного використовування ріжних видів с.-г. капіталів, аґроконтрольних кооператив, с.-г. спілок, то-що; 6) злий звязок з товаровим ринком і неорґанізованість збуту — шляхом орґанізації т-ва для спільного збуту продуктів сільського господарства і виробів селянської родини та т-в для спільного переробльювання продуктів сільського господарства; 7) малий звязок з грошевим ринком безгрошівя та некредитоздатність — шляхом орґанізації кредитових кооператив, натурального цілевого кредиту через закупочні т-ва; авансування і контрактації через т-ва для спільного збуту; одержаня премій при с.-г. змаганнях; орґанізації закупочних і збутових кооператив та коопер. підприємств для переробльовання продуктів с. г-ва; введенням кругової поруки членів за операції кооператив і встановленням додаткової відповідальности членів кооператив своїм майном (найліпше — необмеженої); 8) ризикованість та несталість господарства — шляхом орґанізації т-в для спільної асекурації худоби; будинків і машин від огню; посівів, садків і плянтацій від градобиття, тощо, рівнож — шляхом заведення громадської аґрономії, ветеринарії, служби охорони рослин від хвороб та шкід-

ників, і всіх вищенаведених видів с.-г. кооперації; 9) особливости внутрішньої орґанізації дрібної господарки — шляхом реорґанізації хатньої господарки і побуту селянської родини, заведення рахівничо-бюджетових записів, рахівничих т-в, як рівнож шляхом орґанізації споживчої та с.-г. кооперації, громадської аґрономії, громадської інженерії, громадської санітарії і загльної колективної самоосвіти та інформації реорґанізації сільського побуту відповідно до даних аналізи бюджетово-рахівничих записів та інспекцій і порад громадських фахівців.

Отже — нема такого дефекта в дрібному с.-г. підприємстві, що його не можна було-б усунути за допомогою кооперації та громадської аґрономії. Але крім дефектів дрібне сільське господарство має й свої переваги в порівнанні з великим господарством. Вони такі: 1) багацтво на вільні робочі руки і ліпша якість праці „на себе“ (більша інтенсивність та більша уважність праці, а при розвитку громадської аґрономії — й більша кваліфікованість праці, фаховість, раціональність), ніж праці найманої; 2) натуральність і споживчий характер дрібного господарства в більшій його частині роблять його більш незалежним від ринка та риночних змін, забезпечують постійне внутрішнє споживання для продуктів садівництва, городництва, птахівництва, кролівництва, молочного господарства, завдяки чому є можливість після реорґанізації споживання в господарстві скоротити площу під культурами для власного споживання і розширяти за її рахунок площу під риночними та кормовими культурами, с. т. є можливість для інтенсифікації праці та раціоналізації господарки навіть тоді, коли зовнішні умови цьому не сприяють; в добу с.-г. кріз завдяки цим властивостям дрібне господарство стає більш витрівалим, ніж велике, яке є в повній залежности від ринку; 3) більший нахил до кооперації і обєднання, ніж у великих господарів; 4) більший гін до с.-г. науки, ніж у господарів великих; 5) більша любов до землі, господарства і сільського життя, ніж у господарів великих. Оці переваги дрібного господарства роблять його видайнішим (з 1 га) за велике господарство при умові, що воно буде належно забезпечене громадською аґрономією та с.-г. кооперацією, а в часи с.-г. крізи витревалішим.

Завданням с.-г. кооперації, як бачимо, є встановити звязок між дрібним сільським господарством і ринком товаровим та грошевим, як рівнож зорґанізувати спільне використовування ріжних видів с.-г. капіталів.

Завданням громадської аґрономії є „впливати на розум і волю господарів“ так, щоби: 1) зреформувати і зорґанізувати міжгосподарські відносини в країні; 2) перебудувати внутрішній устрій господарств відповідно до умов місцевости й менту; 3) зреформувати техніку с.-г. виробництва в дрібному господарстві, вводючи найновіші винаходи і удосконалення с.-г. науки (звичайно після перевірки їх на місцевих с.-г. досвідних установах); 4) зорґанізувати аґроконтрольні кооперативи (контролі продуктивности с.-г. тварин, досвідні, рахівничі) в цілях наближення до низів і усталення орґанізаційно-технічної контролі та раціоналізації с.-г. виробництва в дрібних господарствах.

Цими завданнями опреділюється й значіння с.-г. кооперації та громадської аґрономії. Приватно-господарське значіння цих галузей громадської праці полягає в піднесенні заробітків і прибутків поодиноких господарюючих родин, в справній орґанізації їх праці, в справному розподілі їх часу, в зміні їх побуту в напрямі більшої культурности — одним словом — в піднесенні добробуту цих родин. Народньогосподарське значіння цих галузей громадської праці полягає в збільшенні закупочної сили широких мас сільського населення і їх потреб, а значить розширенні внутрішнього ринку для індустріяльних виробів, в збільшенні риночности дрібного сільського господарства, а значить в збільшенні грошевих і торговельних оборотів, в збільшенні народньогосподарського прибутку.

Як будуть виявлятися особливости дрібної форми сільського господарства в добу с.-г. крізи? Чи будуть посилюватись, а чи послаблюватись її дефекти і переваги в порівнанні з великою формою сільського господарства? Той досвід, який нам дала друга с.-г. кріза минулого століття, говорить, що с.-г. кріза бє дрібне господарство лише в його риночній частині, і що ці дефекти, які випливають із зносин дрібного господарства з товаровим та грошевим ринком, як рівнож потреба в фаховому с.-г. знанні в добу с.-г. крізи посилюються, а не послаблюються. Справді с.-г. кріза ніколи не охоплює всіх галузей сільського господарства, всіх культур і продуктів. Перша с.-г. кріза XIX ст. проходила при низьких цінах на збіжа, але при високих цінах на овечу вовну; друга с.-г. кріза XIX ст. проходила при низьких цінах на збіжа і овечу вовну, але при високих цінах на мясо, молочні продукти і курячі яйця; сучасна с.-г. кріза є передовсім збіжевою крізою, особливо вівсяно-житньою; ціни на продукти скотарства та птахівництва ще досить добрі, а ціни на мед, продукти садівництва просто таки високі. В добу с.-г. крізи треба швидко відшукати, які галузі сільського господарства та які культури можуть бути в даній місцевости найпоплатнішими, треба швидко перебудувати систему господарювання, треба поліпшити техніку с.-г. виробництва так, щоби, не знижуючи якости с.-г. продуктів, знизити їх собівартість, особливо, — їх грошеву собівартість (в дрібному господарстві).

Тому й потреба дрібного господарства в с.-г. кооперації в добу с.-г. крізи не послаблюється, а загострюється, зростає. Лише люде економічно сліпі, що не можуть намацати правдивих орґанізаційно-технічних мінімумів (дефектів) господарства, можуть твердити протилежне. Як хворій людині тяжко буває справно визначити, де саме, в якій частині її тіла, почалася хвороба і що то за хвороба, так і господарсько-неосвіченій людині тяжко встановити, де саме і чим хворіє її господарство. Хвора людина звертається до лікаря, і той встановлює місце і рід хвороби (діяґнозу), приписує ліки, а відтак хворий йде до аптеки і там ті ліки купує. Так само і дрібний господар в часи с.-г. крізи мусить звернутися до лікаря господарки — громадського аґронома, той поставить діяґнозу і припише лік, а кооператива той лік повинна господареві доставити.

З цього всього випливає, що: 1) громадська аґрономія

в добу с.-г. кризи більш потрібна, ніж в часи господарського піднесення; 2) ні громадська аґрономія не може бути на службі у кооперації, ані навпаки, — кооперація на службі у аґрономії, бо це дві рідні сестри, — сприятелені, але одна одній рівнозначні і одна від одної незалежні; між ними мусить бути союз, приятельський контакт і взаїмна порада, але не підлеглість однієї другій, бо всяка підлеглість псує відносини і може приятелів, а навіть рідних братів поробити ворогами. **Доц. В. Доманицький.**

ПРОБЛЄМИ КООП. ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРАКТИКИ.

Кооперативний експорт яєць.

Один з найбільших експортів Польщі, експорт яєць, зачав свій сезон 1930 р. серед дуже непригожих обставин. Катастрофа, спричинена холодниковими яйцями з 1929 р., викликала повну депресію як у експортерів, так і у заграничних імпортерів: — експортери, потративши міліонові суми на холодникових яйцях, не були матеріяльно спосібні до підняття нових трансакцій; — імпортери, знаючи, що ще при великій вже продукції свіжого товару є богато товару старого з холоділень, не хотіли прямо робити ніяких нових закупок, шукаючи за товаром своїх країв й маючи при тім більше довіря і більшу спроможність провірити стан і якість купованого товару в себе дома. Ціни, задля майже ніякого попиту, катастрофально падали, а до того, як завершення катастрофи, прийшла підвишка імпортового мита в Німеччині, яка обнимала не тільки польський, але й весь до Німеччини імпортований товар. Понадто Німеччина, цей найбільший в Европі яєчний ринок, великими субсидіями піддержувала власну продукцію, протеґуючи німецьких продуцентів - рільників зі шкодою для власних купців - імпортерів.

Серед такої ситуації прийшлося починати новий експортовий сезон нашій кооперації, яка з катастрофи осінного сезону в 1929 році вийшла сильно потурбованою, виносячи около 120.000 зл. страт. Централя нашого експорту стратила віру в які небудь успіхи в експорті і полишила всі експортуючі союзи своїй власній долі; чи — то також можливо — експортуючі союзи мимоволі бачили причину їхніх страт в централі і ставилися до неї з недовірям. Досить того, що союзи - експортери з початком сезону остали самі, і самі, кожний для себе з осібна — вели експорт на власну руку. Є самозрозумілим, що таке, одинцем ведення експортової акції, одинцем навязування торговельних зносин мусіло в сумі дати великі нераз зовсім непотрібні витрати гроший та енерґії. Однак в кінцевому висліді все це дало позитивні висліди, бо зпопуляризувало до деякої міри кооп. експорт заграницею на більше ринках чим це можна було осягнути при веденні цілого експорту одною централею. З другої сторони, мимоволі

навязалися торговельні зносини з більшою кількістю імпортерів, чим була би це зробила централя.

Самостійний експорт від самого початку сезону вели П.С.К. Копичинці, Теребовля і Тернопіль. Цей послідній, зневірившися в успіхи експорту в самих початках сезону, не видержав повного сезону, як самостійний експортер, і працював в тім відділі лише доривочно. Натомісць в маю зачав на ново експортувати П.С.К. Борщів. З інших експортуючих союзів не працював Центросоюз зовсім, а П.С.К. Тлусте перепродував навіть по кільканацять скринь готового до експорту товару на місцевому ринкові.

Найбільшу рухливість в експортовому ділі виказав за минулий експортовий сезон П.С.К. Копичинці. Він не тільки вислав за границю найбільше товару, але що найважніше — наладнав найкраще торговельно-інформаційний діл та держав, так би сказати, ініціятиву в експортових справах все в своїх руках, служачи торговельними інформаціями і своїм сусідам - експортерам. Цілий сезон додержував все кроку Копичинцям П.С.К. Теребовля, — перший український експортер на галицькій волости.

Як моральні, так і матеріяльні осягнення П.С.К. в Копичинцях можна уважати повними, а цифрово вони представляються так:

за 9 місяців 1930 р. закуплено: 86.826 кіп і 25 шт. яєць (3.620 скринь, або 5.209.585 шт.); вислано за границю 36 ваґонів.

Титулом надплат за доставлений товар виплачено членам **17.381.80 зл.**, — себто по зл. 0.20 за 1 копу, при чім члени одержували протягом цілого року все найвищі ціни, які тільки були нотовані на ринку даного дня.

У своєму районі обєднаних кооператив закупив П.С.К. Копичинці яєць 60.235 кіп і 19 шт. П.С.К. Чортків і Бучач доставили до Копичинець 26.589 кіп і 6 шт.

Розвій скупу яєць у районі обєднаних кооператив представляється так:

1928	закуплено	25.106 кіп	і 27 шт.
1929	„	46.286 „	27 „
1930	„	60.235 „	19 „

П.С.К. Копичинці, наладнавши, як можна було найкраще, скуп яєць у продуцентів, скупив певно неменьше, як половину всеї продукції повіту і став т. ч. найсильнішою експортовою фірмою в Копичинцях. Тим самим ціна на яйця, лімітована П.С.К. на кожний тиждень, була все домінуючою для цілої околиці. Це становище використав П.С.К. в той спосіб, що, коли в інших повітах на протязі сезону була ціна за одно яйце і 5 ґр., в Копичинеччині ніколи не була нищою від 9 ґр. (в гуртових трансакціях). І П.С.К. був не тільки реґулятором цін на місцевому ринкові, але і на ринках заграничних, а головно в Відні була все заакцептована ціна, подана Пов. Союзом, для всіх експортерів цілої околиці.

Що виекспортований товар якостево відповідав всім вимогам заграничних ринків, свідчить факт, що на висланих 3.620 скринь за границю не мав П.С.К. ні одного зажалення, а що більше має в посіданню богато похвальних листів.

В сезоні 1930 р. стояв союз в сталих зносинах з такими ринками: Відень, Базилєя, Трієст, Ґенуа, Льондон і Берлін.

Побудувавши осінню 1930 р. власний експортовий маґазин з відповідними технічними урядженнями, П.С.К. Копичинці матиме надію, що він стане першим експортером не тільки нашої кооперації, а й взагалі між всіми експортерами Східньої Галичини.

(Дальше буде). **Дир. І. Мартюк.**

З ЖИТТЯ КООПЕРАЦІЇ.

З нарад і гадок краєвої анкети „Центросоюзу".

В днях 6. і 7. грудня 1930 р. відбулась у Львові Краєва Анкета „Центросоюзу" при участи 34-ох Повітових Союзів Кооператив (бракувало тільки 5-ох!), делеґатів РСУК, Маслосоюзу і „Сільського Господаря". Ця анкета була цікавою так під оглядом реферованих на ній справ, як також і питаннями порушеними делеґатами з краю в дискусії. Треба признати, що вона була далеко іншою від наших звичайних „анкет", де дискутується завзято над дрібницями, а полишається основні речі, бо власне тут обговорено важні і актуальні питання нашої кооперації, про які мало у нас прилюдно говориться, а не богато й пишеться. Рівень дискусії відповідав дійсно завданням анкети і тому вважаємо, що так переведені анкети можуть стати часто дороговказами для нашої практичної роботи, щобільше, можуть стати початком дискусії, яка дасть знова живі гадки для нашої кооперації, якій хіба найстрашнішою мусить бути мовчанка в пекучих життєвих справах, а не їх розумне й річеве обговорення. Відсилаючи читачів до подрібного звідомлення з цеї анкети в „Господарсько-Кооперативному Часописі" (ч. 50 з 14. грудня 1930), торкнемося тут цих важних питань, які, на нашу гадку, надали анкеті характер зворотної наради в нашій кооперативній праці.

*

К р е д и т о в а п о л і т и к а цілої системи нашої господарсько-споживчої кооперації, в розумінні кредиту Центросоюзу для Повітсоюзів, а цих для низових кооператив від літ хромає. Про це говорив обширно референт дир. Шепарович, це потвердили майже вповні представники з місць. Цікаво, що це найболючіше наше питання в споживчім ділі госп.-спож. кооп. є сьогодня актуальне в цілому кооп. світі. Ним займався теж і сьогорічний Міжнар. Кооп. Конґрес, який виніс рішення про некредитування споживчих товарів, як шкідливе чи недоцільне (читай про це в звідомленнях про Конґрес в К. Р. і ГКЧ.). У нас звернено увагу на цю болячку вже давніще, а т. зв. „противборгова акція" переводжена що осени й пропаґована через РСУК в ГКЧ та окремих виданнях („Що нас болить"), була нічим іншим, як засобами для оздоровлення цеї кредитової політики. В парі з цим йшла пропаґанда за збільшенням власних оборотових фондів в кооперативах, щоби через зменшення кредитів не зменшувати розміру їх торговельних операцій. Однак ця пропаґанда, яка давала всетаки висліди, була односторонною. Бо з другої сторони наша низова господарсько-споживча кооперація користала знова з кредитів в П. С. К., за товар було нетяжко, а він через те легко йшов в руки членів, теж на кредит. Справу латалося тим, що

знова ПСК діставали від Центросоюзу великі товарові кредити (говоримо про споживчі товари), що знова облекшувало кредитування долам. Колиб не господарська кріза, яка каменем лягла на наше село, то питання кредитів не сталоб так грізно перед нами. Та ослаблення платної сили низового відборця і неможливість чи трудність сплачення ним затягненого кредиту відбилось в попередньому і цьому році так сильно на кооперативах, що вони мусіли не додержати термінів платностей в ПСК, а ці знова в „Центросоюзі". А що зобовязання членів в кооперативах були записані в книгу довжників, а векслі подані Повітсоюзами були жировані „Центросоюзом", то кредити покривав не член на долі — а „Центросоюз". Ходило про поважні квоти і дійсно треба подивляти гнучкість і порадність дирекції „Центросоюзу", що ніодин вексель запрезентований „Центросоюзові" і з його жиром не лишився невикуплений. Та цей, безумовно потішаючий факт не причинився до покращання положення. Треба було основно змінити кредитову політику „Центросоюзу" і Повітових Союзів. Нова дирекція „Центросоюзу" рішилась на рішучий, але конечний крок: рестрикцію споживчих кредитів для ПСК, поручаючи їм зробити це саме у відношенню до низових кооператив. Перша рестрикція невелика, про дальшу нічого не говорено. Однак в послідовности вона повинна за якийсь час наступити, а санація кредитової політики „Центросоюзу" і ПСК, а з тим і низових господарсько-споживчих кооператив повинна не станути в половині дороги, бо тоді напевно вернулоб давнє лихо й ризикування життєздатности всьої господарсько-споживчої системи. Представники ПСК погодились вповні на примінення рестрикції кредитів, хоч неодин з них матиме тепер в районі чимало праці. Бо рестрикція кредитів — це одночасне збільшення власних оборотових фондів ПСК і низових кооператив. Що теперішний час найбільшої господарської скрути не найкращий для цього, про це говорило чимало делеґатів ПСК. Але рівночасно заявляли, що вони переведуть цю роботу, бо самі переконані, що коли цього не зроблять тепер, то пізніще буде ще тяще. Розуміється, що тепер в цілій ширині стоїть перед нашою господарсько-споживчою системою питання торгування за готівку. Деякі ПСК подали висліди проб готівкової продажі в останніх часах. Вони всюди дали вдоволяючий вислід з кооперативами, що добре уфундовані, поганий з тими, які не збудовані на здорових основах, а „промишляють". Ці останні мусіли сильно зменшити свої запаси товарів і тепер стягають уділи, бо не зробили цього раніше. На загал низові кооперативи приймають зменшення кредитів і торг за готівку як самозрозумілі речі, коли очевидно вияснить ся їм причини. Є один ПСК, який близько від двох літ торгує виключно за готівку, хоч сам невеликий і колись малонадійний (Рудки). Ці ПСК, які давніще підбудували солідно свої союзні кооперативи нетільки не відчувають рестрикції кредитів, але є випадки допомоги другим ПСК (Копичинці). Сьогодня 16 ПСК працює без заміту і без одного запротестованого векселя. Прочі при піддержці централь держаться добре, тільки винятки йтимуть на фузію з сильніщими. Це в часах, де приватне купецтво в провінціональних містечках держиться добровільними угодами, а в більших містах сидить на векслевих протестах, є дійсно подивугідне. Не треба до цього пригадувати, що ця ділянка нашої кооперації, (як зрештою і інші), не мають сотика державного чи самоврядного кредиту. Рівночасно урядові варшавські круги не пере-

стають радити над питанням: що робити з польською сільсько-господарською кооперацією, що при користанню з державних кас є в дуже непотішаючому положенні. — При обговорюванню кредитової політики прийшло теж до обговорення деяких дрібних справ, що заслугують на увагу. Піднесено конечність унормування зачетів готівкою в тих самостійних молочарнях, де є рівночасно госп.-спож. кооперативи, які требаби зменшити і видавати лише по покриттю товарового кредиту члена в крамниці, заплатою за молоко, яку дістає в молочарні; касієром молочарні повинен бути член управи госп.-спож. кооперативи, бо тільки тоді можна оминути подвійного розборгування товарами з крамниці і грішми з молочарні (Гумен — Жовква). Піднесено також, щоби РСУК чи Ц. С. віднісся прямо до деяких громадян по селах в справі стягання боргів, адреси подалиб ПСК, а це малоб більший авторітет; проєкт мабуть за складний (Мисик — Золочів). Поза цим подавано ряд переводжених способів стягання боргів, при чому були деякі радикальні, але мабуть не надто доцільні, як забрання сільсько-господарських машин з кооперативи, коли векслі за них своєчасно не викуплені. (ПСК Радехів). Був теж піднесений дуже влучний проєкт, щоби ключем для висоти уділюваного Центросоюзом для Повітсоюзів кредиту були вплачені до Ц. С. уділи даного ПСК (Токарський — Ковель). Анкета не вирішувала дальших детайлів кредитової політики Ц. С., тільки в загальному її приняла.

В е л и к і ч и м а л і П о в і т с о ю з и — питання, яке піднесла дирекція „Центросоюзу“, передискутовано досить основно, хоч не видвигнено належно найважніщих арґументів за і проти. Творення Повітсоюзів в кожній майже місцевости, де случайно колишня австрійська влада створила староство, не мало ніяких оправдань в господарських причинах і воно вийшло тепер надто ясно перед наш кооперативний провід. Правда, зразу творились ПСК самі, місцевою ініціятивою, часто проти волі централь, а сьогодня неодин з них є ставлений цимиж установами на зразок. Але це було з початку нашої роботи, де майбутність не була зясована в докладних плянах праці. Від кількох літ звертають централі пильну увагу на це, щоби творити життєздатні осередки і це має свої наслідки, але пляну великих осередків, за винятком одного, досі не виставлено і не переводжено. Анкета висказалась в своїй більшости за великими Повітсоюзами, при чому малиб бути получені 2, 3, 4 або 5 дотеперішних ПСК в один Осередній Союз. Був теж і скрайний проєкт, щоби створити на всі західні землі всього 5 Осередсоюзів, при чому на Волинь, Полісся й Холмщину тільки 1; мабуть при теперішній нашій підбудові він не до переевдення, якщо не малаб на цьому потерпіти сама організаційна праця кооператив (Прибитківський — Ярослав). За великими Осередсоюзами видвигнено арґументи: 1. торговельна сила, кредитоспосібність, справніша обслуга кооператив; 2. користи при гуртовому замовленню товарів, при чому Союзи вдоволялисяб провізіями і рабатами та суперрабатами, не обтяжуючи додатково товарів; 3. можливість удержання більшого організаційного апарату при більших оборотах; 4. менша розмірно до торгів адміністрація; 5. при обєднанню більших районів можливість збуту сільсько-господарських продуктів чи їх перерібки. За удержанням дотеперішних районів ПСК видвигнено один поважний арґумент — це місцеві позитивно-творчі амбіції й фінансове по-

пертя місцевої установи льокальними фондами (Д-р Витвицький — Дрогобич). Арґументи за великими Осередсоюзами попирали бесідники дотеперішніми примірами (Стрий), хоч не бракувало примірів за здоровими малими ПСК (Копичинці). В кожному разі підкреслювано одно: що при великих Осередсоюзах треба тимбільше дбати за здорові основи господарювання, чого досі не всюди доглядано. — Попри питання творення Осередсоюзів виникло питання, яку організаційну форму мав би в такому разі приняти „Центросоюз". Питання не було підготоване дирекцією, тож тільки в дискусії впали завваги, що Ц. С. мусів би при створенню Осередсоюзів: 1. стати з гуртівні з маґазинованням товарів тільки торговельною аґентурою для цих Союзів; 2. що Ц. С. мусів би при збільшенні сільсько-господарських аґенд Осередсоюзів перейти на поширення с.-г. відділу; 3. що Ц. Союз мусів би перестати бути банкиром для Осередсоюзів, як є сьогодня для ПСК, вистаруючи гроші на їх зобовязання. Однак теперішня дійсність вимагає від „Центросоюзу" такої форми організації, яка є сьогодня. При цім подано до відома, що реорганізується споживчий відділ Центросоюзу в такий спосіб, що Народна Торговля обслуговуватиме ПСК прямо споживчими товарами, а Центросоюз буде, як власник цього відділу, провірювати цю працю. Запит про можливість переходу споживчого відділу на стало до Народної Торговлі і переміну її на централю для споживчих товарів дирекція „Центросоюзу" заперечила, твердячи, що таке розвязання питання споживвідділу „Центросоюзу", як пропонує в договорі з Народною Торговлею є тільки технічного, а не орґанізаційного характеру. Таксамо не мається на увазі спеціялізації централь на сільсько-господарську „Центросоюз" і споживчу Народню Торговлю (Обрізків — Коломия). Та всетаки одно є ясним, що так розмір праці і круг діяння майбутніх Осередсоюзів, як теж і майбутню ролю „Центросоюзу" треба би ширше обговорити, хочби на сторінках нашої кооперативної преси, не ограничуючись до міркувань на анкеті.

Брак фахових людей до праці в Повітсоюзах затронуто так дирекцією Центросоюза, як теж і представниками краю. Говорено, що нема сьогодня досить керманичів для ПСК, нема організаторів, нема вкінці фахових крамарів для сільських кооператив. Можливо, що тут дещо недокладно сказано. Требаб сказати, що фахових людей часто не приймають до праці, а тому їх нема між нами, що один з бесідників означив терміном „страх перед фахівцями інтеліґентами" (д-р Витвицький — Дрогобич). Провідники не родяться на вулиці, не приходять прямо зі школи. Їх треба шукати між масою фахівців, яким дасться можність працювати. Здібні вибються все наперед. Колиж робиться Вищий Кооперативний Курс, випускається 28 курсантів, а з них тільки кілька дістають працю в нашій кооперації, а другі приглядаються, як в самих централях дістає декількох людей з поза них посади, або на повіти беруть з поза них знова людей, то певно, що фахівців буде бракувати. Брак фахових людей — а в цім році Вищий Кооп. Курс не відбудеться! Бо: 1. для кандидатів є непотішаючий примір їх попередників і 2. нема для цього віри в компетентних чинників і в самих Повітсоюзах; кількох прелеґентів може вложити душу в курс, але не дасть грошей чи уладження чи кандидатів на нього. Ініціятива прелеґентів розбилася в цім році: 1. о мале зацікавлення По-

вітсоюзів, які не заґітували відповідної кількости кандидатів; 2. о ніби матеріяльну скруту, бож 200 зол. додатку на місяць, чи навіть 300 зол. через 7—8 місяців варто додати, колиб навіть на курс ходило всего 10 курсантів. Зрештою ніодна кооперативна краєва чи повітова установа не дала не то стипендії, а навіть звороту шкільної оплати хочби для одного курсанта. Не чекаймо тому на провідників, коли самі не стараємося про матеріял, з якого вони можуть виробитися. Конкретно: наше власне вище кооперативне шкільництво заломилось по одному році. Причина: байдужність до нього чи брак зрозуміння його ваги. Наслідок: брак фахівців виховуваних для наших кооперативних цілей і перенятих кооперативною ідеєю, а з часом наплив ріжних елементів, з яких невиключеними є такі, що ставитимуть шільд акційної спілки вище цілої кооперації, а ідеал — Grosskaufmana — вище всіх кооперативних ідеалів. Бо за рядами перших кооператорів, що сьогодня 5, 6, 7 років в праці не підходить нарибок. Це безумовно ґрізне явище, про яке заговорила, але недоговорила анкета. Його треба передискутувати, як одно з перших, бо без фахівців, але кооператорів не піде ніяка кооперативна робота, хоч які красні булиб пляни. — А тепер що до фахівців для низової роботи. Один делеґат подав до відома, що його ПСК зробив таке: в кожній кооперативі, де торги перевищують 50.— зол. в день, мусить бути крамар-курсант і то по змозі не з того самого села (Кузів — Стрий). Досвід зроблений цим ПСК показався добрим, тож вартоби вводити це і в других районах. Цей сам делеґат звернув увагу на це, що абсольвенти 3-літньої Торговельної Школи „Просвіти“ у Львові, нерадо йдуть працювати в кооперацію, а ще менше радо на крамарів, хоч кооперація дає на удержання школи відповідні фонди. Директор цеї школи (Д. Коренець) заявив, що школа вчить досить кооперації і навіть признає це кураторія; богато абсольвентів працює в кооперації, але головно по централях. — Вважаємо, що конечним булоб ще вплинути на елевів цеї школи, щоби не перлись в централі, а вважали тереном своєї праці теж (і то в першу чергу!) низові кооперативи. Бо там бракує власне відповідних кваліфікованих сил. Як вплинути на абсольвентів, щоби вони не росли на приватних купців, а дійсних ідейних кооперативних робітників — про це анкета не висказалась, а залишила питання до розвязання управі школи. Не від речі булоб подумати теж над сталим, але коротким щорічним курсом для крамарів при цій школі, який дав би освіту сільському крамареві, але був що до часу такий, що сільський хлопець мігби покрити кошти удержання. Питання фахівців-кооператорів є в нас першорядної ваги, від нього залежить до певної міри майбутність нашої кооперації. Тому треба над ним дійсно розважно передискутувати.

Торговельні справи обговорені на анкеті дали богато цікавого матеріялу з ділянки торговельної політики „Центросоюзу“, які однак з огляду на конкуренцію не даються до публікування. Зате поза тим були цікаві голоси, що мало у нас поширюється власні кооперативні вироби (Олексюк-Збараж, Кузів-Стрий), хоч маємо бодай амбіцію розвинути власне кооперативне вирібництво. Наводжено примір, що „Центросоюз“ веде попри своє, ще чуже мило, а „Народна Торговля“ поступає подібно. Вияснено зі сторони „Народної Торговлі“, що міська публика жадає інших мил, попри „Центросоюзу“ та що до цього мусить приноровлюватись. Подано до відома, що

основано українську фабрику муштарди „Міка“ у Львові, а її вироби впровадив вже „Центросоюз“ і „Народна Торговля“. Також впроваджено вже тутки кооперативної фабрики „Будучність“ в Тернополі, яких брак сильно відчувався. Впало рівнож, здається слушне жадання (Наконечний-Борщів), щоби ці приватні українські фірми, які продають товар майже виключно через нашу кооперацію (Фортуна Нова, Елеґант) допустили нашу кооперацію до певного роду контролі в калькуляції цін, або навіть до співвласности підприємства. Звернено рівнож увагу на це, що наша кооперація вводить богато фірм на наш ринок, а коли вони введуть свій товар, то ставлять приватним купцям кращі умови, чим нашій кооперації (Кузів-Стрий). Треба перед цим забезпечуватись окремими умовами, щоби не дати використати нашого майже монопольного становиска в торгівлі зі селами. Анкета приняла постанову про уніфікацію товарів, бо зайва ріжнородність тих самих товарів не є нічим оправдана в нашій кооперативній практиці.

Сільсько-господарські справи були реферовані на анкеті в двох напрямках: 1) теперішні торговельні сільсько-господарські аґенди нашої господарсько-споживчої кооперації та 2) плян аґрономічної роботи „Сільського Господаря“, а в звязку з тим перехід нашої кооперації на ділянку сільсько-господарського збуту і перерібки. — Теперішні торговельні сільсько-господарські аґенди були: 1) збут яєць, 2) праця аґентури в Катовицях, 3) машини, приладдя, гної, насіння. Про останню частину не реферовано, як під цю пору неактуальну. Аґентуру в Катовицях зліквідовано, бо не було відповідного товару на збут. Примір, що не верх, а низи треба наперед до збуту приготовити. Збут яєць реферував дир. Мартюк. Зразу подав осяги збуту в районах Копичинець і Борщева, (про що зреферовано вже в цьому числі К. Р. і за 1930) та предложив проєкт орґанізації збуту яєць в краєвім маштабі, що перевелаб кооперація корисно і без великого ризика. Зовсім слушним було завваження реферата, що не 100% зарібок є завданням кооперативного збуту, а дійсне піднесення ціни на продукт. Що заломились ці наші осередки, які йшли власне на великі зарібки, є відомим, а примір Копичинець, що виплатили в цім році коло 2.500 долярів і Борщева, що дав 2000 долярів надплат за скуплені яйця є переконуючим арґументом, що солідно ведений збут все поплачується. Правдиво зазначив дир. Мартюк, що на наш товар є все збут, бо він найдешевший; ніхто в світі так дешево не продає своїх продуктів, як ми, а з такими цінами все можна найти купця. Це в загальному гірка правда про наше господарське положення, але й показчик, скільки в нас можна ще зробити для піднесення цін і якости продуктів якраз через кооперативну орґанзіацію. Проєкт експорту яєць для всеї нашої кооперації побудований на досвіді праці Копичинець і Борщева та на докладнім знанню закордонних ринків, з якими дир. Мартюк в недавному часі особисто познакомився. — Збут інших сільсько-господарських продуктів висунув питання відповідного їх приготовання до збуту, а з тим і проблєму нашої аґрономічної роботи. Про це реферували дир. Творидло від Центросоюзу і інж. Палій від „Сільського Господаря“. Перший реферував про загальні вимоги до продуктів на ринках і конечність осягнення бодай

т. зв. риночних, коли не стандартових продуктів; другий представив до одобрення плян аґрономічної праці „Сільського Господаря“. Плян аґрономічної праці предложила дирекція „Сільського Господаря“ зацікавленим централям, а саме РСУК, „Центросоюзові“ та „Маслосоюзові“ на конференції дня 1. грудня 1930 р. і там по основній дискусії його в загальному принято і рішено предложити на дискусію цій анкеті.

Цей плян полягає в тому: 1) що всю аґрономічну роботу перенимає „Сільський Господар“, 2) що ця робота має йти в напрямку приготовання с.-г. продуктів до збуту, а не в загально-освітньому, як досі. Переняття цілої аґрономічної роботи „Сільським господарем“ мотивується: 1) тим, що вона мусить переводитись після одного пляну виробленого „С. Господарем“ в порозумінню з „Центросоюзом“ і „Маслосоюзом“, 2) що таке переведення аґрономічної праці мусить охопити в с і західні землі й розмістити на них рівномірно аґрономів, 3) що аґрономи, деб вони не працювали, мусять бути урядовцями „С. Господаря“, а не, як досі, підлягати установам, що працюють не в краєвому, а в районовому маштабі (ПСК, Філія „С. Господаря“), а то для справности й одноцілого проводу й контролі фаховою аґрономічною централею. Нема сумніву, що арґументи „С. Господаря“ добрі, в чому погодились не лише централі, але й анкета, де поодинокі делеґати висказували вдоволення, що вкінці аґрономічна робота перейде на один відповідальний осередок, з яким буде наша кооперація в цих справах договорюватись. Відносно роботи, яку має перевести наш аґрономічний світ в звязку з кооперацією, то вона має змагати повести продукцію так, щоби вона дала пригожі для збуту продукти, задоволила наш внутрішний ринок, дала можливість збуту випродукованого, бо коли важко збути якийбудь продукт, то добрий все находить купця. Так то продукційна праця „Сільського Господаря“ і наших аґрономів вяжеться тісно з її практично-грошевим вислідом для нашого хлібороба: кооперативним збутом. Оба світи — аґрономічний і кооперативний — мусять працювати разом для рятування нашого села, один наладнуючи його продукцію, другий його збут і перерібку сільсько-господарських продуктів. Це зрозуміння, що без відповідної продукції не буде збуту й перерібки, отже без аґронома не буде до чого взятись сільсько-господарській кооперації, найшлось вповні так в централях, як теж і в делеґатів повітів, а плян випрацюваний дирекцією „Сільськго Господаря“ набрав через те реального значіння. Бюджет удержання аґрономів по повітах і евентуальних з цим звязаних видатків та деяких витрат централі „Сільського Господаря“ малиб покривати не, як досі, ПСК самі, а всі кооперативи усіх видів і ступенів району, при чому ключем для розділу коштів принято на пропозицію одного делеґата (Олексюк-Збараж) їх обороти. „Сільський Господар“ пропонує, що наперед вводитиме аґрономів в районах, де їх досі не було, а допомогу при виєднанню фондів від кооператив дасть „Центросоюз“, „Маслосоюз“ і РСУК. Там, де при ПСК аґрономи є, вони залишаються на їх етаті, а щойно, коли кооперативи постачатимуть відповідні фонди, вони перейдуть на урядовців „Сільського Господаря“. Працю аґрономів контролюватиме й вестиме „Сільський Господар“, а звязком його й контрольним орґаном буде інспектор

аґрономів, що починає працю в короткому часі. З отсего видно, що наша господарсько-споживча кооперація перехилюється рішуче в сільсько-господарський бік, а робить це на здоровій основі, допомагаючи зорґанізувати правильну аґрономічну роботу „Сільського Господаря“. А час господарської скрути якраз найвідповідніщий, бо ad oculos ілюструє, що без аґрономії нема сільсько-господарської кооперації.

Часопис „Центросоюзу“ був затронутий і одобрений анкетою. Зворот праці „Центросоюзу“ в сільсько-господарський бік, орґанізація кооперативного збуту, й перерібки вимагає обговорення окремих, головно технічних питань. Крім цього „Центросоюз“ мусить подавати скоро свої помічення й звідомлення. Повітсоюзи мусять містити звіти з місць про техніку збуту й перерібки. Тому такий часопис є потрібний, без побоювання конкуренції для других кооперативних орґанів, що мають інші завдання (К. Р., Г. К. Ч., Кооп. Молочарство). Зноваж тісна праця з „Сільським Господарем“ і звязання сіл. господарського відділу „Центросоюзу“ з продукцією піддали гадку видавати часопис покищо як додаток до „Сільського Господаря“, тижневика, що його від ряду літ видає Т-во „Сільський Господар“. Кооперативи пренумеруватимуть „Сільський Господар“, а в кожному його числі буде часопис Центросоюзу „Сільсько-господарська Кооперація“. Пренумерата обох часописів разом враз з календарем „Сільський Господар“, що буде відтепер календарем Т-ва „Сільський Господар“ і Центросоюзу та щорічним підручником сільського господарства і сільсько-господарської кооперації, виноситиме річно 15.— зол., себто зовсім невелику квоту. Анкета заявилась за попертям такого видавництва і його поширенням по кооперативах. Так прибуде нашій кооперації новий орґан, який, коли виповнить свою програму, оправдає свою появу і існування. Що перед його редакцією важне завдання, добре розуміємо.

Ось декілька цікавих питань, проблем та рішень, що принесла нам ця анкета. Цим, що торкнулась вона живих справ, що приглянулась вона цілим ділянкам нашого кооперативного життя і старалась зясувати собі певний погляд на напрямні нашої кооперативної праці, вона стала одною з важних нарад нашої кооперації. Хоч анкета, після формальних прав, не могла рішати, то її опінії й одобрення, а головно голоси в дискусії дали мимо того стільки вказівок й напрямних нашим централям і самим Повітсоюзам, як нераз не потрафлять зробити цього загальні збори цеї чи другої централі, що проходять на полагодженню формальностей і дрібничкової дискусії. Ми не вичерпали всіх питань і всіх гадок, що впали на анкеті. Були між ними неодні ясні, хоч може й не дуже маркантно зазначені. Не було просто змоги і часу ними занятись. Тому треба вітати голос, який впав серед дискусії, що треба Центросоюзові скликати частіше такі анкети, обмежитись на них до рішення одного-двох питань, або для районів скликати районові анкети з 4—6 ПСК, щоби живі справи не обговорювались десь по гуртках чи в чотири очі, а передискутовувались всіми зацікавленими. Більше голов — більше гадок. А приміром нехай буде ця анкета зі своєю богатою програмою й дійсно цінною дискусією.

Інж. Евген Храпливий.

ПІОНІРОВІ ПЕРЕМИЩИНИ.

(На могилу бл. п. Олексія Яреми).

Сумного, осінного дня 24. листопада 1930. р. відпровадила перемиська громада на місце вічного спочинку одного з найбільш заслужених своїх громадян, покійного проф. Олексія Ярему.

Друг молодих літ і товариш праці незабутнього великого будівничого нашого господарського і економічного, а з окрема кооперативного життя пок. Теофіля Кормоша, добув собі пок. Ярема імя, яке ніколи не буде забуте, бо все будуть його нагадувати ці установи, в яких він брав визначну участь.

Присвятимо цю згадку передовсім його трудам на економічному полі нашого народного життя.

Поруч обох Кормошів і Спірідона Губчака був він головним працівником Товариства Взаїмного Кредиту „Віри“, кредитової кооперативи, що стала зразком для того рода установ у цілому краю. Також його заходам і трудові завдячуємо богато, що поруч величавого дому „Віри“ станув репрезентативний осередок наших установ „Народний Дім“, в котрім він господарив до самої смерти і в котрого мурах заснув по тяжкім життевім труді вічним сном. Покійний був основником і головою Ради Української Щадниці, він брав участь в перших працях Спілки для господарства і торговлі, з якої виросла централя господарсько-споживчої кооперації „Центросоюз“, Він був разом з пок. Іваном Борисом і д-ром Володимиром Загайкевичом основником Міщанської Каси, а з пок. Володимиром Карпяком — Народного Базару; брав теж участь в заснованні і працях Повітового Союзу Кооператив в Перемишлі, як Голова Ради. Словом не було в Перемишлі господарської установи, в якої працях покійний Ярема не брав участи, а в богатьох із них займав провідне місце. Тож добре заслужився для нашої кооперації.

Поза тим працював він на педаґогічному полі, як професор в ґімназії та директор і голова Інституту для українських дівчат; на освітньому — в Товаристві „Просвіта“, гуманітарному — в Товаристві Опіки для молоді, якому полишив щедрий запис; в бурсах і других народніх установах.

Він вмів бути провідником, а також карним рядовиком, що ставав до народньої праці там, де його поставила громада. На конець ще одну гарну черту його характеру слід піднести: він ніколи не забував про селянську стріху, з під якої вийшов і про родину, яку залишив, опікуючися блищими й дальшими свояками та виводячи їх в люде, прим. звісного педаґоґа д-ра Якима Ярему, пок. Володимира і др.

Тож і під тим оглядом був він зразковим громадянином, що варт пошани й наслідування. **Д. Коренець.**

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТА.

З приводу Міжнародного Кооперативного Конґресу у Відні.

Вже тридцять літ підряд, починаючи з Парижського Кооперативного Конґресу, я відвідую влаштовувані Міжнароднім Кооперативним Союзом що три роки конґреси. Від того часу Міжнародній Кооперативний Союз дуже виріс і його обличчя змінилося. На перших Конґресах Союзу на першому пляні стояла інтеліґенція, а не маса. Спочатку було слово; кооперативне діло ще не розвинулося. Були пляни мирного розрішення соціяльного питання шляхом участи в зисках. На перших Конґресах представники робітничої кляси були по-

рівнюючи нечисленні. Головну ролю відогравали ідеалісти, філянтропи і навіть промисловці, які створили зразкові підприємства. Союз стояв, так би мовити, під протекторатом цих високоосвічених людей. Навіть голова Кооперативного Союзу, Вольф був фабрикантом.

Як сказано вище, головну ролю в історії початків Міжнародного Кооперативного Конґресу відогравали представники участи в зисках і системи „копартнершіпа“. До провідників „копартнершіпа“ належали не тільки християнські соціялісти, як Васітарт, Ніл і Грініншін, але також і Голіок, котрим міжнародній кооперативний рух богато зобовязаний. Але скоро представникам споживчих кооператив, богатих грішми і успіхами, пощастило осягнути перевагу в Союзі і система копартнершіпа зчезла з його програми. Коли ця боротьба в Союзі була закінчена в користь споживчих кооператив, почалася нова боротьба за перевагу в Союзі між представниками споживчих товариств з одного боку та представниками сільсько - господарських кооператив і кооператив міського середнього стану з другого. Після Конґресу в Будапешті (1904 р.) Німецький Загальний Кооперативний Союз з проф. Кріґером на чолі виступив з Міжнародного Кооперативного Союзу. На Міжнародньому Конґресі в Кремоні боротьба ще більше загострилася, перемінюючись тепер вже в боротьбу між „соціялістичною“ і „буржуазною“ кооперацією. Після кремонського конґресу сіл.-господарські кооперативні орґанізації Німеччини і Австрії заснували свій Міжнародній Сільско-господарський Кооперативний Союз; на зїзді цього нового Союзу в 1912 р. в Баден-Бадені я також взяв участь. Цей Союз довго не проіснував і розлетівся підчас війни.

Після війни в Міжнароднім Кооперативнім Союзі помітне зближення між сільсько-господарськими і споживчими товариствами. Кооператори прийшли до погляду, що споживчі товариства тільки частинно можуть опанувати сільським господарством. Поза тим Міжнародній Кооперативний Союз на конґресі в Базелі зробив крок наліво, принявши большевиків, і мусів, щоб затримати рівновагу, піти й направо та притягнути до себе в більшій мірі, ніж досі, сільсько-господарську кооперацію. Міжнародній Конґрес в Стокгольмі (1927) зробив ще один важний крок на шляху до зближення з сільсько-господарськими кооперативами. Та не тільки на конґресах, але й на практиці зайшли обставини, які піднесли важливе значіння сільсько - господарських кооператив для споживчих товариств. Старий ідеаліст і практик в области кооперації п. Томас Аллен їздив кілька разів на поручення анґлійської гуртівні до Австралії і фінансував там сільсько-господарські кооперативи. Секретар Міжнародного Кооп. Союза Мей їздив до Канади і підготовлював там ґрунт для приняття канадійських пшеничних пулів до Союзу.

На віденському конґресі представник канадійських пшеничних пулів прочитав реферат і зустрів опозицію тільки у представників Рад. Союзу, не зважаючи на те, що вони самі в своїй країні стараються зблизити сіл.-господарські кооперативи зі споживчими. Від стокгольмського конґресу комуністи опонують по всім питанням, але остаються завсігди самотні.

В дійсности Міжнародній Конґрес був по своєму духу кооперативний і навіть ті з кооператорів, котрі з марксівського становища

уважали все, що виходило від сіл.-господарства, консервативним і реакційним, тепер зверталися зі сердечним привітом до представників сільського господарства. Підчас дебат після рефератів п. Томаса Аллена і Кернеса не було помітно принціпової ріжниці між промовою пралата Бухінґера, представника австрійських сільсько-господарських кооператив, з одного боку, й промовами соціяліяльних демократів: Еммі Фрейндліх, Франца Фейерштайна, Е. Люстіґа і т. д. — з другого. Фейерштайн говорив, м. ін. дуже влучно про необхідність усунення політиканьства в сіл.-господарській кооперації, щоб здійснити тісніший звязок між орґанізованими споживачами й вирібниками.

Дуже помогла справі єднання обох кооперацій блискуча промова володіючого багатьма мовами президента М. К. Союзу Таннера. Він з одушевленням говорив про мирну творчу працю кооператорів і порівнював їх з первісними християнами.

Всі, крім московських комуністів, старалися так чи інакше зберегти єдність Міжнародного Кооперативного Союзу, і недаремно кооперативний прапор — семикраска веселки — маяв над віденським концертовим домом, де відбувався конґрес!

З трох прочитаних на зїзді рефератів найбільшої уваги заслуговувала доповідь п. Т. Аллена про відношення споживчих товариств і сіл.-господарських кооператив та Клепціґа про купування за готівку. Аллен росповів спочатку про працю, яку провадить анґлійська гуртівня без державної допомоги, підтримуючи анґлійську сільсько-господарську кооперацію, та про ті успіхи, котрі їй вже пощастило осягнути. Гуртівня підтримує зношення з важнішими фармерськими орґанізаціями Австралії, Арґентини, Канади і Нової Зеляндії та з російською кооперацією. Для богатьох кооперативних орґанізацій в кольоніях Гуртівня являється єдиною аґентурою для закупу і продажі... Дуже цікаві є торговельні операції, які провадяться між орґанізаціями споживачів і продуцентів. Всі товари безпосередньо перевозяться до австралійських продуцентів в заміну за сільсько-господарські продукти. Аллен перейшов потім до деяких інших держав, в котрих є тісніший звязок між сільсько-господарськими і споживчими кооперативами і відзначив при цьому особливо Данію і Чехословаччину. Аллен переконаний, що постачання засобів являється одною з важніших проблєм, з котрими стикаються кооперативи для збуту. Погляд, що кооперативні орґанізації можуть працювати з невеличкими засобами, є помилковий. Абсолютно необхідно, щоб кооперативи збільшили свій капітал, хоч би для того, щоб витримати конкуренцію з приватною торговлею. Існують ріжні способи для здобуття необхідних капіталів. Наприклад, система продажі на рати дає можливість покупцям уживати товар скорше, як продуцент дістане за нього гроші. Після цього Аллен росповів про піддержку, яку анґлійська Гуртівня уділює сільсько-господарським кооперативам. При цьому її метою являється передача кооперативних продуктів сіл. - господарства за посередництвом споживчих товариств споживачам. Від 1920 р. Гуртівня відпустила на відбудову кооперативних установ ріжних европейських країн 722.574 фунтів штерлінґів. Протягом останнього десятиліття (1920—1930) вона уділила для девятьох менших національних кооперативних союзів торговельних кредитів на суму понад

480.000 фунтів штерл. — в деяких випадках, з огляду на спеціяльні обставини, навіть безпроцентово. Торговельні кредити цього десятиліття, уділені кооперативним орґанізаціям Рад. Союзу, досягають 2,5 мілонів фунтів штерлінґів, а банкові кредити в формі ескомпту векслів, уділені російсько-анґлійському товариству „Маслоцентр" і Московському Народньому Банкові — навіть 3.600.000 ф. штерлінґів. Банкові кредити, уділені анґлійською Гуртівнею згаданим трьом орґанізаціям разом з „Банком для російської торгівлі" досягають, отже, 34.703.266 ф. штерлінґів.

Щодо монополізації і реґулювання цін на сільсько-господарські продукти, то всі побоюваня в цьому відношенні не мають ніякої підстави. Кілька кращих авторитетів в цій ділянці доказали всю безпідставність цих побоювань. А. Деннінґ, бувший премєр міністр, а теперішній міністр фінансів в Саскачевані (Канада) запропонував на одній з конференцій в Льондоні виробити досконалішу систему для збуту кооперативних продуктів, щоб забезпечити сільським господарям відповідну ціну за продукт їх праці. „Існує один дійсний засіб" — заявив він — „проти злісної спекуляції сільских господарів. У всіх частях світа є ще величезні пущі, котрі можна зужити для сільського господарства. Тоді як другі галузі промисловости управляються на загал людською волею і умом, сільське господарство залежить тільки від економічного закона природи; якщо хліборобство оплатиться, то ним буде займатися більша кількість людей... Так розвинулася кооперативна система збуту пшениці". Закінчуючи свою дуже інтересну й змістовну промову, п. Томас Аленн додав: „старання Союзу навязати орґанічні звязки з сільсько-господарськими орґанізаціями в Европі подають надію на успішні висліди. Орґанізовані продуценти повинні збувати свої продукти орґанізованим споживачам; другого способу розвязання проблєми немає... Коли ми будемо постійно вивчати всі виникаючі труднощі, і будемо, як піоніри, пробиватися наперед, то ми знайдемо для нашої все збільшуючоїся армії нові шляхи, дякуючи її ідеалізмові і нагромадженим економічним силам".

Реферат Аллена зустрінуто бурливими оплесками, в котрих участи не брали тільки комуністи. Але їм довелося пережити неприємні хвилі, коли чеський делеґат Люстіґ, котрий ще рік тому симпатизував з комуністами, виступив проти них і порівняв їх промови з одноманітними звуками катеринки.

Автор цієї статті сказав, що вища інстанція господарства, споживачі мають двох слуг: робітника і селянина. Міський робітник забезпечений б. м. соціяльним законодавством, а сільський робітник не користає ні з соціяльного законодавства ні з восьмигодинного робочого дня, а приміром на Сході Европи селяне звичайно живуть в убогих халупах, богато більш нужденних, ніж ті, в яких тримають кооперативно-орґанізовані данські селяне свою худобу. Селяне орґанізуються в кооперативи легче, як городяне, процент кооперативно орґанізованих на селах вищий, як в містах.

Я не можу більше говорити про свою невелику промову і переходжу до слідуючих промовців.

Другим важним рефератом на актуальні теми була промова Клєпціґа, представника Центрального Союза споживчих товариств

Німеччини, про принціпи рочдельської кооперації та про принціпи продажі на кредит. Після свого реферату Клєпціґ вніс резолюцію в дусі заборони продажі на кредит. Ця резолюція обговорювалася і була принята більшістю членів Конґресу.

Таким чином рочдельські засади залишилися в силі для міжнародного кооперативного руху. Не зважаючи на це, треба сказати, що Міжнародній Кооперативний Союз не має певної означеної програми. Через це йому тяжко буде в майбутньому керувати кооперацією. Вже тепер можна булоб опрацювати докладну програму, елєменти котрої можна знайти в працях д-ра В. Кінґа, в рочдельських засадах, у анґлійських христіянських соціялістів, у Райфайзена, Мацціні, Жіда, Мундінґа, Ганса Міллера, Ворбаса і в гамбурській течії.

Треба уникнути цього, щоб яка небудь ґрупа на власну руч займалася уложенням програми. І московські комуністи і французькі кооператори з Альбертом Тома на чолі вже кілька літ під ряд домагаються уложення програми; але програма може повстати тільки при участи цілого Союза і ні одна з поодиноких ґруп не має права приписувати собі головної ролі в цій важній справі.

Проф. В. Тотоміянц.

Орґанізація Центру промислових кооператив в Чехословаччині. В чехословацькому парляменті внесено закон про орґанізацію Центру для всіх промислових кооператив в Чехословаччині. Проєктований Центр матиме за ціль: а) кредитування промислових кооператив всіх видів, б) уділення порад і сприяття їхньому розвиткові та в) контролю над ними. Основний капітал цього Центру складається з 20,700.000 чехословацьких корон, даних до розпорядження Центру державою. Цей Центр находитиметься під доглядом призначеного міністром торговлі комісара. Крім цього те саме міністерство обовязано тримати до розпорядимости Центру на час 1391—35 р. р. суму, якаб дорівнювалася прибутку на основний капітал всіх центральних союзів промислових кооператив. Ця сума, одначе, не повинна перевищувати 2 міліонів кч. Незалежно від цього, держава вносить на перший початок 50 міліонів кч. як заруку за цей Центр на заплачення всіх затягнутих ним позичок. На чолі керуючого орґану Центру буде президент почтово-щадничої каси; членами будуть делеґати від всіх центральних союзів промислових кооператив (по 2 члени від союзу).

Членами цього Центру будуть 8 існуючих центральних союзів промислових кооператив, а саме: 1. Земський Союз промислових кооператив; 2. Центральна Федерація промислових кооператив; 3. Центральний Союз промислових кооператив середніх кляс; 4. Центральний Союз промислових кооператив на Мораві та Шлезьку; 5. Союз промислових кооператив на Словаччині та Прикарпатті; 6. Німецький Союз промислових кооператив в Усті над Лабою; 7. Центральний Союз промислових кооператив та ремісників у Брні та 8. Союз торговельних кооператив в Пільзні.

Проєктований Центр буде вільний від податків та від почтового, при кореспонденції з державними орґанами. Закон увійде в силу 1-го січня 1931 р.

С. Б-ський.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА.

Варшавський Інститут для досліду конюнктури обіцює на весну кінець господарської кризи. Інститут у свойому звідомленні за грудень говорить про „wyczerpanie cen zapasów we wszystkich gałęziach przemysłu“. — Промисловість зачинає працювати на щоденну потребу (ще не на запас). Ще через зиму потреває скрута а безробіття навіть збільшиться, але з весною наступить нове оживлення в промислі. — Ці передбачування Інституту можуть здійснитися або й ні — це залежить від точности інформацій про стан засобів товарів по складах — але одночасно і від інших обставин, які тут не згадуються: передовсім від стану на ринку капіталів. Якщо потреває і далі нинішнє абсолютне недовіря, яке убиває кредит, то ледви чи промисловці матимуть змогу поширювати виробництво. Далі ще одна і рішаюча умова: хто примусить село (70 проц. населення в Польщі) купувати товари, коли тут положення йде до щораз гіршого?

Величезний спад споживання цукру. „Wiadomości Gospodarcze“ Львівської Торгов. Пром. Палати (ч. 23) констатують м. і., що один галицький цукровар, який в минулому році продав в краю **14.235** сотн. цукру, в році 1930 за той самий час вспів продати всього на всього **8.208 сотн.** Також упав збут побічних продуктів цукроварства, прм. жому і меляси. Меляса майже зовсім перестала бути предметом торгівлі. В Ґданську лежить біля 350.000 тон, вже закуплених експортерами, досі не вивезених. В краю ціна меляси перед роком була 170 зол. за тону, тепер 20 зол. і годі найти купця.

Ціни польського вугля в краю і за границею. Експорт вугля з Польщі за рік 1930 досяг 9 міліонів тон, вартости 242 міл. золотих; пересічно отже продавали тону вугля при вивозі за границею по 27 зол. Польський вугіль видержує побідно конкуренцію з вуглем з Німеччини і Анґлії — але якою ціною? Ціною зниження цін. — Низькі ціни за вугіль можуть оферувати копальні, дякуючи двом обставинам: 1. низькій оплаті праці робітника; 2. високим цінам за вугіль в краю, які платить краєвий споживач. Ціни вугля в краю є пересічно коло 50 зол., залежно від місцевости. Ця демпінгова політика вуглевих концернів не числиться зовсім з кишенею широких мас споживачів, ну і краєвого промислу, диктуючи їм вишрубовані ціни для того, щоби фірми могли дешево експортувати. Чому однак не сягнути-б до кишені самих власників копалень? Чи не можнаб втрат на експорті компенсувати через зменшення зисків самих панів підприємців? Чому завсігди має тратити тільки загал, широкі народні маси, а не ті, що мають з чого тратити?

Вивіз вугля в листопаді 1930 через Ґданськ і Ґдиню виносив разом 753.400 тон. Рівняючи до листопада збільшення становить 48.261 тон, ц. то 6.8 проц. Через Ґданськ вивезено 517.495 тон, через Ґдиню 245.905 тон.

Вивіз збіжа в листопаді. В листопаді 1930 вивезено з Польщі дещо більшу кількість пшениці, як в жовтні, а саме 14.157 тон. Збільшення виносить приблизно 4 тис. тон. Натомісць вивіз жита виносив тодіж всього тільки 23.422 т., ц. то зменшився у відношенні до вивозу за жовтень дуже поважно, бо майже на 50 проц. В жовтні вивезено було 42.448 тон. Вивіз ячменю також впав дуже сильно, виносячи в листопаді 14.533 тон, супроти 24.463 тон в жовтні. Вівса вивезено 281 тон, а гречки 1.999 тон.

Радянське дерево зачало появлятися на польських ринках. Що раз частіше надходять до Польщі транспорти дерева з радянськими державними відзнаками, викликуючи тут сензацію. Довезені недавно на Познаньщину дубові бруси були продані по 135 зл. за куб. метр.

Справою стандаризації вивозу масла і яєць займався „Звьонзек Орґанізаций Рольнічих“ на нараді дня 28. листопада 1930 р. В нараді взяли участь і представники молочарсько - яйчарських кооп. орґанізацій. Для справ існуючих і обовязуючих стандаризаційних роспорядків вибрано сталий комітет з 7 осіб, в який увійшло 3 представники від кооперації і 4 від рільничих орґанізацій.

Ціни азотових погноїв. Державна фабрика азотових погноїв в Ходорові оголосила свої умови на роспочинаю-

чийся весняний продажевий сезон: Ціни змінні і що місяця інші: нищі з початком сезону і вищі на весну.

Ціни меленого азотняку з 20—22 проц. азоту виносять в злотих:

	готівкою:	векслями:
в січні 1931	1.76	1.87
в лютні-травні 1931	1.80	1.90

Ґранульований азотняк (21—23 прц. азоту) коштуватиме кожного місяця на 20 ґрош. дороще від меленого азотняку.

. Ціни краєвої салітри обнижено, рівняючи до чилійської; а саме: „Saletrzak“ — на 25 проц., а „Nitrofos“ — на 19.5 проц.

Синдикат фабрикантів копит для продукції механічної обуви, маючи великі шанси для реалізації, в короткому часі, як доносить преса, буде заснований.

Радянський Союз закуповує в Литві найкращу худобу. Досі виекспедиювано з Литви на Радянщину 300 найкращих молочних коров. Це в той час, коли в наслідку колєктивізації винищено на В. Україні нечувану кількість власної худоби. (Порівн. ст. Сороченка „Страшні цифри“ в „Кооп. Респ.“ за 1930 р.).

„Штурм проривів” і що він викриває. Радянщина переживає чергову „ударну кампанію”. Цим разом вона носить назву „Ударний квартал”, або „Штурм проривів”. Що значать ці чудні слова? Стоять вони в звязку з пляном виконання пятилітки. Йде 3-ій рік пятилітки, але виконанні недотугнення завдань, „прориви“. плану” йде дуже пиняво, а то й зовсім невдало. Цілий ряд промислових заводів виказав у листопаді величезні недотягнення завдання, „прориви”. Отже на ці „прориви” орґанізується „штурм”, який має бути переведений протягом „ударного кварталу” (він кінчається 31. грудня ц. р.). Для того штурму мобілізуються всі можливі сили, навіть культурно-мистецькі (редакції, письменники, театри, опера, орхестра, академія наук). Прим. до Червонопрапорного Заводу у Київі „прикріплено” на той час дві „бриґади“ держопери, ударну орхестру кіноробітників та одну „бриґаду“ театру Франка. Влаштовуються виставки, обідні концерти, виклади — все для того, щоби підштовхувати робітництво до найбільшої інтенсивности праці. Всі ці надзвичайні зусилля і ця чергова мобілізація громадської опінії Радянщини мають на меті сконцентрувати волю цілого суспільства на певнім пункті, який в даний мент партія визнала загроженим. Досі все булоб в порядку. Але не можна однак визнати „нормальними“ тих зявищ, які виходять на верх при нагоді цеї нової ударної кампанії. Є це прямо незрозумілі і неймовірні „секрети“ радянської промислової буденщини; прим. на київському заводі „Фізико-Механік“ виїздна редакція „Пролетарської Правди“ сконстатувала такі речі:

Жовтневу програму завод цей виконав на 77 проц., листопадову на 79,6 проц. Але як виконав? Даймо слово „Пролет. Правді“ (№ 280):

„Якість” продукції ввесь час трясе заводом, як лихоманка. Хіба-ж виготовлення протягом майже трьох змін („шихт“) 30.000 ґвинтів — і геть усі брак (непотріб) не є лихоманка?... Коли варстат працює протягом трьох змін і випускає 30.000 бракованих детайлів, хіба це не переконує нас, що робітник, пустивши автомат, пішов кудись гуляти, а бриґадир до варстату підходить лиш раз на місяць? А коли сотні тисяч детайлів проходять через руки приймальників (перевірчиків) і їх приймають, як детайлі без хиб, хоч справді це сотні тисяч браку, хіба це не свідчить про ту безвідповідальність, яка панує на заводі?“

Цього рода відносини не булиб можливі ні на однім кооперативнім чи комунальнім підприємстві Заходу (не кажемо вже про капіталістичні, де інші відносини дисціпліни).

Повна ліквідація НЕП-и на совітському селі. Коли ще минулого року можна було говорити про деяку свободу селянина в продаванні продуктів свойого господарства, то рік 1930 приніс остаточну ліквідацію решток тої свободи (заведеної, як відомо, в 1921 р. під назвою „нової економічної політики“. Цьогорічна „хлібозаготівля“ на Україні це одна нагінка на селянина і реквізиція. Очевидно, що всякий, хто не „здав“ призначеної йому кількости збіжа, картоплі, буряків і т. д., попадає в катеґорію „куркуля“ і поносить всі з тим звязані наслідки. Старчить привести лиш те, що пишуть з цього приводу совітські ґазети, щоби уявити собі цей терор. Прим. „Пролетарська Правда“ № 280 за 16. грудня 1930;

„Замість 100, тільки 79 відсотків. Заготівля картоплі у приміській смузі розгортається думе мляво. Річний заготівний плян треба було цілком виконати до 15. листопада, а досі його виконали тільки на 79 відс. Закінчили заготівлю картоплі тільки колгоспи, що дали 104,1 відс. свого пляну. Індивідуальний сектор виконав плян тільки на 75,4 відс. Багато сіл ще не виконали й половини пляну. Це Білгородка — 27,3 відс., Вигуровщина — 42,6 відс., Литовська Вита — 34,6 відс., Мощун — 46,1 відс., Рожів — 5,5 відс., Яблоньнка — 49,5 відс., Н. Петрівці — 38 відс.

Сільради цих сіл не вживають ніких заходів, щоб прискорити заготівлю картоплі, а головне нічого не роблять, щоб примусити куркулів виконати тверді завдання на здавання картоплі. Це примиренське ставлення до куркулів зриває виконання пляну заготівлі картоплі. Сільради та сільактиви цих сіл повинні негайно відкинути лагідне ставлення до куркуля й примусити його здати визначену кількість картоплі.

Усі терміни для виконання пляну хлібозаготівлі вже давно минули. Зволікати далі неможна. Протягом найближчих днів треба примусити глитаїв негайно цілком виконати тверді завдання, треба виявити й притягти до права тих робітників сільрад, що потурають глитаям. Колгоспи приміської смуги, що майже вдвічі перевиконали свій плян хлібозаготівлі, повинні взяти на „громадський буксир“ одноосібників відсталих сіл і допомогти їм цілком виконати завдання“.

Анґлія всетаки купує в Совітів. Недавно заключено совітсько-анґлійську умову що до достави 600.000 стандартів деревних матеріялів по дуже приступних демпінґових цінах. В наслідок того упали ще більше ціни дерева в Польщі, звідки вивозили дерево до Анґлії. Заробив на тім і польський заряд залізниць, закуповуючи потрібне йому дерево на ваґони і на пороги по дешевших цінах.

Масло на закордонних ринках в грудні 1930 р. На ринках масла наступила сильна депресія наслідком нагромадження запасів в Німеччині і сильного довозу до Льондону. В Німеччині рух слабий. В Берліні нотовано знижку на 3—6 мар. Імпортери стримуються від закупу.

На анґлійському ринку сильна знижка цін особливо на данські товари, як наслідок великого довозу особливо з Нової Зеляндії, Австралії і Данії. В середині грудня на анґлійському ринкові появилося по довшій перерві і масло з Польщі, котра доставила 8 мал. анґл. сотнарів.

В краю на ринку масла спокій. Ціни почали в середині грудня 1930 легку знижкову тенденцію, але перед святами підносилися і в передсвяточному тижні утримувалися на одному рівені. Продукція і достава спочатку не вистарчаючі пізніше оживлені. По святах очікується сильна знижка цін.

Вивіз масла з Литви. В жовтні 1930 р. Литва вивезла за кордон 1.965.800 кґ. масла (в жовтні 1929 р. 1.602.400 кґ.). Найбільшим відборцем литовського масла є Німеччина, яка закуповує 94.85 проц. цілого того експорту. Потім ідуть Бельґія — 3.80 проц., Анґлія — 1.25 проц.

Ситуація на беконовому ринкові в грудні 1930 на загал характеризувалася значною знижкою цін. В Анґлії знижкували особливо голяндські бекони. До цієї знижки причинилася м. ін. богата подача беконів з Данії, що осягнула в другому тижні грудня числа 139.991 штук. Знижкували й бекони, достарчувані з Польщі, але, завдячуючи загальній знижці, знаходили б. м. добрий збут в Анґлії.

Перед святами треба сподіватися посилення подачі беконів з Данії, які тішаться в Льондоні найбільшим попитом в цьому часі, та з Голяндії.

Поза тим належить рахуватися з фактом найблищої будуччини, що серіозне місце на льондонському ринкові займе Канада, західні провінції котрої звернули пильну увагу на виплекання кращих рас безрог і на спеціялізацію в продукції вибраних беконів. Уряди поодиноких провінцій приходять продуцентам зі всякого роду видатною допомогою (Квебек і ін.). Одна провінція Квебек зможе в скорому часі подавати на анґл. ринок тижнево щонайменше 15 ваґонів безрог, поємністю 40 шт. кожний. Канада стане скоро одним з поважніших конкурентів для держав, які досі постачали бекони на анґлійський ринок.

Так само Канада заміряє здобути анґлійський ринок рогатої худоби, яку

також інтенсивно розводить і плекає в західних преріях.

Боротьба з сільсько-господарською кризою в Чехословаччині. Теперішня сільсько-господарська криза в Чехословаччині найбільш відємно впливає на продуцентів пшениці та жита. Ціни на пшеницю впали до 100 (а навіть й менше) чехословацьких корон за 1 квінтал; ціни на жито — до 75 кч. Щоб запобігти цьому лихові, парлямент ухвалив закон про обовязкове мелення домашньої пшениці та жита, а також відносно умов подачі на ринок пшеничної та житньої муки.

Згідно з цим законом млини, що мелять закордонну пшеницю та жито, обовязані молоти протягом всіх місяців певну кількість домашньої пшениці та жита, що дорівнюється принаймні 75 проц. всієї кількости перемеленої протягом даного місяця пшениці та бодай 95 проц. кількости змеленого протягом тогож місяця жита. Далі, пшеничне та житне борошно закордонного походження може увійти на загальний ринок при умові, що воно буде змішане з борошном домашнього походження в пропорції принаймні 75 проц. домашнього пшеничного борошна та 95 проц. домашнього житнього борошна. Порушення цього закону каратиметься покутою аж до 20.000 чехословацьких корон або вязницею до 6 місяців.

Закон входить в силу в 15-ий день після дня оголошення і тратить свою силу з днем 31. серпня 1931 року.

С. Б-ський.

Міжнародній картель ваґонів! Дня 6. вересня повстав новий міжнародній картель: продуцентів ваґонів. Умову підписали: Бельґія, Німеччина, Франція, Італія, Австрія, Швайцарія, ЧСР, Мадярщина. — На час до кінця 1931 р. Осідок картелю — Париж. Картель є головно континґентовий, це значить переводить росподіл замовлень між окремими країнами. Найбільшу квоту вивозу одержала Бельґія (34 проц.), далі йдуть: Німеччина (29 проц.), Франція (13 проц.), Італія (10.5 проц.).

Як бачимо, господарський світ, не дивлячись на політичні тертя між державами, входить між собою у порозуміння на підставі взаємности, через що звязує ці держави невидними нитками спільности економічних інтересів і спільного поділу зисків.

Шведський сірниковий трест пробиває собі шлях до Америки. „Носив вовк — понесли і вовка“, так можна-б сказати з приводу цієї події. Американські тресті навчили і Европейців своїх метод опанування промислу. Відомий шведський сірниковий трест, котрий опановує вже більшість цеї продукції в Зах. і Сер. Европі, закупив власне значну частину акцій найповажнішого америк. сірникового підприємства Діямонд Меч. — Недавно теж набув шведський трест болгарську фабрику сірників у Костенц-Баня. Це має бути передвступний крок до заведення і в Болгарії сірникового монополю. — В Ґватемалі шведський трест набув від уряду право монополю сірників на 30 літ. Зате уділює урядові цеї держави позичку у висоті 2 і пів міл. дол. на 7 проц. по курсі 90 проц.

До причин аґрарної кризи. Що одною з важних причин спаду цін рільних плодів в останніх роках є поширення площі засіву в Америці, яке тягнеться віддавна, але особливо від часу світової війни, це відома річ. Американське хліборобство ріжниться від европейського власне тим, що ведеться визначно у капіталістичний спосіб і через те підлягає усім законам цього способу продукції. Основний-же закон капіталізму є той, що капітал перекидається туди, де бачить найкориснішу льокату. Спеціяльно це видко на прикладі американського хліборобства. При тенденції зростання цін рільних продуктів зростає і площа засіву; зате в роках кризи аґрарних цін — вона меншає і то в значно швидшому темпі, як у хліборобстві Европи. Таке перекидання капіталу в американському хліборобстві є уможливлене тим, що воно ведеться на загал ще у примітивний екстенсивний спосіб, без основних меліорацій, без угноювання та інших інвестицій, що амортизуються щойно по довгих роках праці. Деяке світло на американські капіталістично-хліборобські відносини кидає статейка д-ра Конюшевського з Чікаґо, що її приносить „Rob. Przegl. Gosp.“, (ч. 11):

„У порівнанні з Польщею відношення числа населення міст і сіл у Спол. Державах є майже відворотне. Американський промисл прорідив населення **села до тої міри**, що тільки мало що поверх 30 проц. населення

жиє з сільського господарства. Притім треба підкреслити, що біля 60 прц. америк. фармерів (відповідаючих польським середнякам) і досі вживають доволі примітивних способів господарювання і або не продукують досить, або так коштовно, що не мають ніякого заробітку. В наслідок того пересічний америк. фармер товче біду, що зветься. Подібно як у Польщі, де під натиском страху ухвалили аґрарну реформу, так і тут уряд Гувера в побоюванні за голоси фармерів перепер акцію допомоги фармерам, котра має полягати у штучному шрубуванні цін збіжа (через т. зв. Краєвий рільничий уряд „Federal Farm Board“) до тої міри, щоби дрібні продуценти могли частину своєї продукції продавати із зарібком хочби кільканацяти центів на „чвертці“.

Це однак не розвязує питання. Фармерську продукцію підриває також конкуренція великих капіталістичних господарств. Вже днесь біля 30 проц. американського рільництва зорґанізовано на засадах масової продукції і машинізації. Побіч тракторів появилися механічні плуги з кружками, в поле виїздять нові машини, що одночасно жнуть, вяжуть і молотять, далі машини до збирання і лускання кукурузи, нові культиватори і т. д. Кожна з цих нових машин редукує число робітників на 25—65 проц.

В останніх кільканацяти літах появилися в американському сіл. госп-ві також акційні спілки, а саме від світової війни. Нині є їх кілька десятків в станах Монтана, Небраска, Канзас. „Винахідником“ їх є інж. Тома Кемпбелл; він, вистудіювавши справу вперед теоретично, виорендував в часі війни великі простори в стані Монтана і взявся до масової продукції пшениці для Антанти. Експеримент вдався знаменито, отже у 1921 р. він зорґанізував акц. спілку Кемпбелл Фармінґ Корпорейшен, котра взяла під управу 95.000 акрів землі. У стані Канзас подібну корпорацію заложив купець Следд у 1924 р., обсіваючи 90.000 акрів. Учитель Бірд з 1927 р. зорґанізував Уайт Фармінґ К-о, котра обробляє 55.000 акрів землі і приносить 25 проц. зиску. Половина з того йде на резервовий фонд, решта на дивіденду. Корпорація Бірда виказує, що продукція „чвертки“ пшениці коштує її від 25 до 40 центів, тимчасом вашинґтонський уряд хліборобства обчислює кошт продукції у пересічного фармера на коло 80 центів“.

(Повищі дані подаємо на відповідальність названого автора і часопису. З певних наукових джерел маємо навпаки відомости, що поступ машинізації у америк. хліборобстві, хоч йде, то не таким надзвичайним темпом, як це дехто представляє. — Ред. К. Р.).

ВСЯЧИНА.

Народній маєток ріжних держав виносив:

	Мілр. зл.	На особу
Сполучені Держави П. А.	3.950	34.200
Анґлія	965	21.200
Швайцарія	65	16.300
Франція	640	15.850
Бельґія	118	14.800
Голяндія	65	8.350
Німеччина	535	8.300
Чехословаччина	107	6.800
Італія	270	6.650
Польща	124	4.300

З цього зіставлення виходить, що серед наведених повище 10-х держав, Польща під зглядом заможности стоїть на останньому місці.

Скільки спроваджує Польща з заграниці тих товарів, які сама виробляє. Протягом перших 8 місяців б. р. привезено до Польщі з закордону цих товарів загалом на суму 310,485.000 злотих, а в тім: 1. Вовняні й шовкові вироби за 72.212.000; 2. Одежа, конфекція і ґалянтерія за 17,800.000; 3. Вичинена шкіра і обув за 54,396.000; 4. Кальоші, ґум. вироби і папір за 63,038.000; 5. Перфуми, косметика і ліки за 16,844.000; 6. Вина за 4,500.000; 7. Збіжа, мука й каша за 33,940.000; 8. Смалець і ростинні товщі за 47,450.000. — Разом за 310,485.000 злотих.

ЗНЕСЕННЯ КОНФІСКАТИ.

Львівський цензор сконфіскував в грудневому числі „Коп. Р.“ за 1930 р. на ст. 454 перші два уступи замітки „Польща і заграничні капітали“ і на 468 ст. парафраз думок проф. Caro. — Суд одначе зніс конфіскату. З технічних причин видрукувати сконфісковані місця в друге не було ще змоги. Ред.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: д-р Карло Коберський.

Друкарня Вид. Спілки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10.